

Выдаецца з 1932 г.

№ 40 (2619)

ПЯТНІЦА

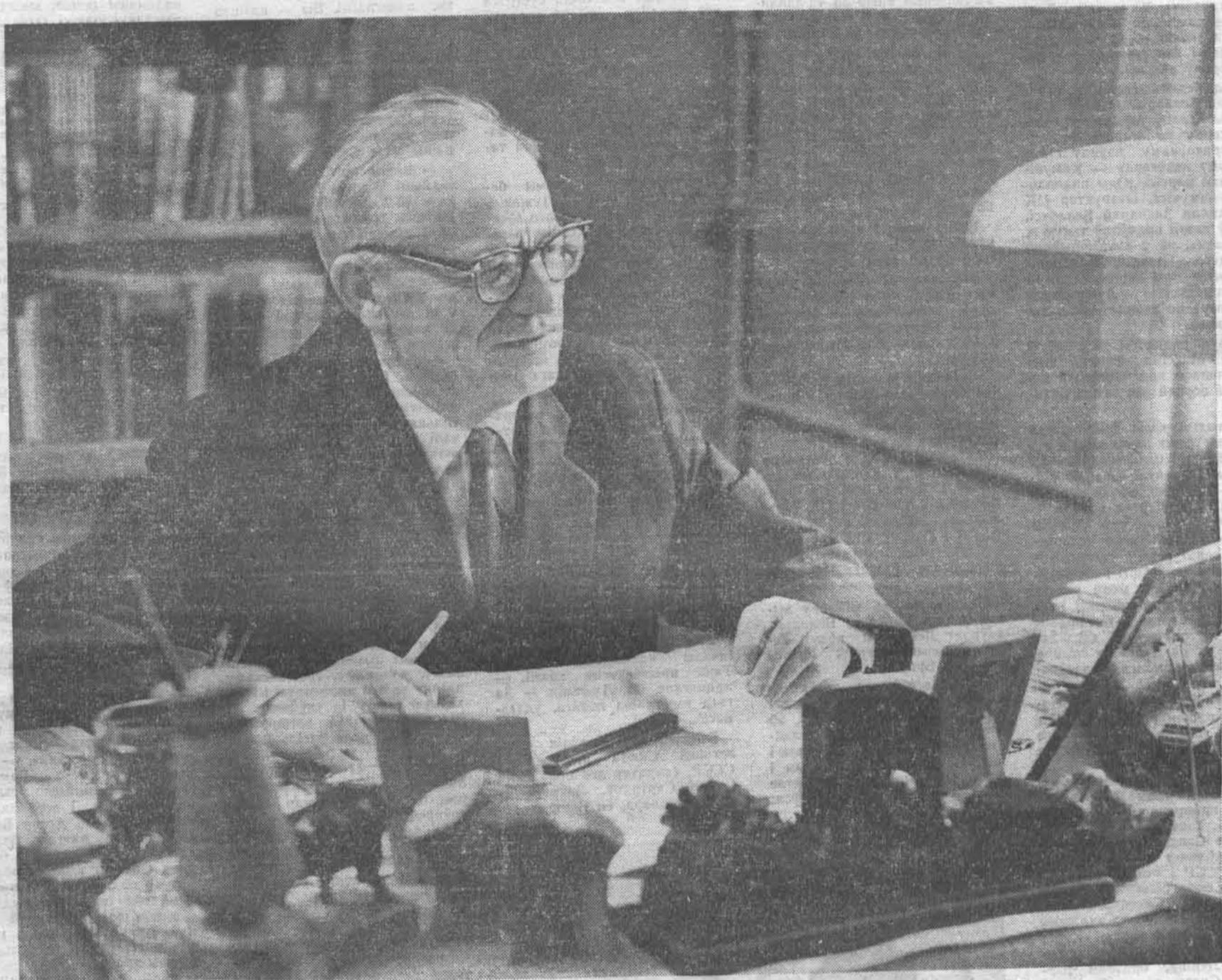
6

кастрычніка 1972 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАУЛЕНІЯ САЮЗА ПІСЬМЕННИКАЎ БССР

выходзіць раз у тыдзень на шаснаццаі старонках

Цана 8 кап.

Фота У. КРУКА.

ВІНШУЕМ!

У НУМАРЫ ЧЫТАЙЦЕ

АД РОДНАЕ ЗЯМЛІ

УРАЧЫСТЫ ВЕЧАР,
ПРЫСВЕЧАНЫ 60-ГОДДЗЮ
МАКСИМА ТАНКА

Стар. 2

СЁNNЯ НА СЦЭНЕ

Стар. 8—9

СТУДЫЯ ТЭЛЕБАЧАННЯ.

Стар. 10

АДЗИН ДЗЕНЬ

Стар. 11

ПІСЬМЕННИК І КІНО

НА ПАРТВІННЫМ СХОДЗЕ
У САЮЗЕ ПІСЬМЕННИКАЎ

Стар. 3, 4—5

ХЛЕБ — УСЯМУ ГАЛАВА

НАРЫС ПРА СТАРШЫНЮ
КАЛГАСА

Стар. 4—5, 12—13

У СВЕЦЕ МУЗЫКІ

Стар. 12

АПАВЯДАННЯ

Стар. 14—15

ДЗЯКУЙ ТАБЕ, «ЛЕНІНКА»!

Стар. 6—7

Штэфана ХЭРМЛІНА

Стар. 14—15

УКАЗ ПРЭЗІДЫУМА

ВЯРХОУНАГА САВЕТА СССР

АБ ПРЫСВАЕННІ ЗВАННЯ ГЕРОЯ САЦЫЯЛІСТЫЧНАЙ ПРАЦЫ ПАЭТУ БРОЎКУ П. У.

За выдатныя заслугі ў развіцці савецкай літаратуры і плённую грамадскую дзеянасць прысвоіць паэту Броўку Пятру Усцінавічу званне Героя Сацыялістычнай Працы з уручэннем яму ордэна Леніна і залатога медаля «Серп і Молат».

Старшыня Прэзідыума Вярхоунага Савета СССР
М. ПАДГОРНЫ

Сакратар Прэзідыума Вярхоунага Савета СССР
М. ГЕАРГАДЗЕ.

Масква, Кремль. 3 кастрычніка 1972 г.

AДЫЎСЯ адкрыты партыйны сход Саюза пісменнікаў БССР, прысвечаны амбэркаванню Пастановы ЦК КПСС «Аб мерах па дзейшаму развіцію савецкай кінематографіі», у якой вызначаны надзеяныя задачы кінамастацтва і распрацаваны арганізацыйны мерапрыемства з мэтай удасканалізации дзейнасці гэтага важнага сродку камуністычнага выхавання працоўных. У работе сходу ўдзельнічала творчыя актыў Саюза кінематографістаў БССР.

З дакладам «Пастанова ЦК КПСС «Аб мерах па дзейшаму развіцію савецкай кінематографіі» і задачы літаратараў» выступілі галоўны рэдактар студыі «Беларусьфільм» Але́сь Асіпенка.

Скарочаны даклад і выступленні друкуюцца ніжэй.

Але́сь Асіпенка:

Дакладчык засяродзіў увагу на канкрэтнай дзейнасці беларускіх кінематографістаў, на ўдзеле літаратараў рэспублікі ў стварэнні фільмаў, на задачах і перспектыве развіція мастакага і документальнага кіно. Ён адзначыў ролю пісменніцкай арганізацыі ў ажыццяўленні мэты, прадугледжанай Пастановай ЦК КПСС. Надзеячай вострая сцэнарная пра-
блема, ад якой залежыць эпертуарная палітыка нашай кінастуды. Глядач павінен атрымліваць самыя разные па тэматацыі, жанрах, стылевых асаблівасцях кінатворы. Гэта магчыма толькі тады, калі да ўдзелу ў стварэнні фільмаў будзе прыцягнуты шырокі аўтарскі актыў і, у першую чаргу, пісменнікі. Без іх ўдзелу ў дзейнасці сцэнарна-рэдакцыйнай калегі, без іх зацікаўленасці ў поспехах беларускага кіно вырашыць гэтую пра-
блему немагчыма.

Гаворка аб ўдзеле пісменнікаў кіно вядзеца даўно як на асяроддзі саміх пісменнікаў, так і на студыі — заўважыў дакладчык і назваў імёны беларускіх літаратараў, па творах якіх у свой час былі знятые лепшыя кінастужкі.

Плённа супрацоўнічалі са студыяй Аркадзь Маўзо́н («Канстанцін Заслонаў»), Аркадзь Кулянчоў і Але́сь Кучар («Чырвонае лісце»). Напісаны імі літаратурныя сцэнары вызначаліся і добрым мастакім густам і тлывінай даследавання. Добра запомніўся цікавы фільм «Каханнем трэба даражыць». Сцэнарый да яго па аповесці Аляксея Кулакоўскага «Нявестка» напісала драматург Андрэй Макаёнак. У якасці сцэнарыста неаднаразова выступаў Іван Шамякін. У кінапракатных арганізаціях краіны ёсьць імянала карыні, прызначаных для маленікіх глядачоў. Усе добра ведаюць, што сцэнары для многіх з іх напісаў Кастусь Губарэвіч, які стала супрацоўнічая з рэжысёрам Л. Голубам. Апошні прыклад сведчыць пра надзеячай трывалую творчую садружнасць пісменніка і рэжысёра. Іх плённа праца — ванкі ўклад у распрацоўку дзяцячай тэматыкі.

Пісменнікі Іван Новікаў і Іван Чыгрынаў разам з рэжысёрам В. Чачвериковым глыбока і грутоўна распрацавалі веенна-гістарычную тэму ў шасцісерыйным фільме «Руны стряляюць», які робіць тэлевізію аб'яднанне студыі «Прамень».

А ці трэба пераконваць каго ў тым, як пасяяха супрацоўнічая з творчым аб'яднаннем «Летапіс» беларускі пазит Анатоль Вялігін Завязалі творчы контакт з кінематографам пісменнікі Але́сь Адамовіч, Уладзімір Карагіевіч і іншыя.

— Як бачыце, — гаворыць дакладчык, — набіраеца немалы спіс хто ў розны час прыходзіў на студыю, аддаваў свае веды і літаратурныя волыт, сваё майстэрства беларускаму кінематографу. Пры гэтых, вядома, былі не толькі творчыя перамогі, здабыткі, але і няўдачы, а, значыцца, і звязаныя з імі творчыя і вытворчыя страты. Творчых няўдач было ў пісменнікаў не больш, чым у наших прафесійных сцэнарыстах. Як ні дзіўна, але творчыя пралікі ў кіно падсцераглі двух нашых таленавітых пісменнікаў Андрэя Макаёнка і Уладзіміра Карагіевіча. Магчыма, тут ёсьць свае заканамернасці. То перашаджала «сцэнарнае бачанне» твора аўтарам, якое адрозніваеца ад экраннага бачання, то пастыгнае буйства харектараў і залішня аўтарская фантазія. Скажам, творы Ул. Карагіевіча пры перакладзе на мову кіно атрымлівалі штуцныя влепак, які не мае нічога агульнага з арыгіналам.

Былі ў наших пісменнікаў няўдачы і іншага харектару. Прыйдзе фільм «Усходні калідор» па сцэнары Але́сь Кучара. Даўгая 1 цягкая праца над сцэнарыем не была завершана (а гэта здаралася і з іншымі), па той прычыне, што і ў аўтара, і ў сцэнарна-рэдакцыйнай калегі не хапіла «дух», звычайнага творчага жадання і чалавечай цярпіласці давесці і сцэнарый да адпаведнай кандыцыі. Такім чынам, назапашаны і станову-

чы, і павучальны негатыўны волыт. У адказ на Пастанову ЦК КПСС беларускі пісменнікі павінны зрабіць ўсё, каб прыніць самы актыўны ўдзел у папяўненні сцэнарнага партфеля студыі «Беларусьфільм», маючы на ўвазе ў першую чаргу сучасную тэматику.

Далей дакладчык прыгадаў тая даўні часы, калі беларускі кінематограф актыўна звяртаўся да твораў нацыянальнай літаратуры. Скажам, «Лясная быль» была пастаўлена Ю. Тарычам па сцэнары пісменніка Міхася Чарота, які напісаў яго паводле свай аповесці «Свінапас». Гэты фільм і па сёняшні дзень уваходзіць у залаты фонд беларускага кінамастацтва. На таких прыкладах сапраўднай творчай садружнасці з кінадзеячамі трэба вучыцца нашым сучасным літаратарам.

Гаворачы аб сучасным стане мастакага кінематографа Беларусі, дакладчык звярнуў увагу на тое, што многія нашы карыні не адлюстроўваюць жывыя нацыянальныя рысы, што на іх можна ставіць фірменны знак любой студыі краіны. Круты

тынны сход дасць шэраг рэкамендаций кіраўніцтву саюза, якое па-сур'ёзнаму зоймееца праблемай экранізацыі беларускіх твораў сумесна са студыяй і Дзяржаўным камітэтам Савета Міністраў БССР па кінематографії.

Вялікую ўвагу аддаў дакладчык тэлевізійнаму аб'яднанню, творы якога могуць глядзець адначасова больш ста мільёнаў чалавек. Аб'яднанне можа рабіць шмат карыснага ў стварэнні летапису нашай рэспублікі, як мастакімі, так і дакументальнымі сродкамі. Аднак калі гаворыць пра сувязь з ім нашых пісменнікаў, то тут хваліца няма чым. Многія пісменнікі імавіт не ведаюць пра існаванне гэтага аб'яднання, а тым больш пра яго тэматычныя планы. Мабыць, адсутніць такай сувязі тлумачыцца тым, што тэлевізіяне аб'яднанне экранізуе ўсё, што яму хочацца, толькі не творы беларускіх аўтараў. Кіраўніцтву аб'яднання, яго рэдактуры трэба карэнным чынам перагледзець свае пазыцыі.

Заключная частка даклада была прысвечана дзейнасці творчага аб'яднання.

ДЭВІЗ: САДРУЖНАСТЬ ЛІТАРАТАРАЎ І КІНЕМАТОГРАФІСТАЎ

НА ПАРТЫЙНЫМ СХОДЗЕ У САЮЗЕ ПІСМЕННІКАЎ

...больш актыўна прыцягваць для напісання сцэнарыя таленавітых літаратараў, сістэматычна праводзіць сцэнарныя конкурсы, забяспечыць публікацыю лепшых твораў кінадраматургіі...

(З Пастановы ЦК КПСС «Аб мерах па дзейшаму развіцію савецкай кінематографіі»).

паварот можа прыйсці толькі тады, калі за напісанне сцэнарыя, як літаратурнай асновы фільма, па-сапраўднаму возмуцца пісменнікі. Трэба ўлічваць і тое, што на студыі няма стабільных кадраў кінадраматургаў. Тому неабходна, каб пісменнікі імавіт відлічыць фільму «Беларусьфільму» цікавыя творы — арыгінальныя і экранізацыі. Са многімі з іх ужо адбылася размова на прадмет такога супрацоўніцтва. Значная частка дала згоду. Гэта пераважная колькасць — пісменнікі, якія прыйшлі ў літаратуру ў піццідзесятых — пачатку шасцідзесятых гадоў: Іван Шамякін, Іван Чыгрынаў, Вера Вярба, Анатоль Вярцінскі, Валянцін Мыслівец, Георгій Шыловіч і іншыя. На жаль, да гэтага часу працапоўні працаўца для кіно яны не мелі.

Шмат цікавага могуць зрабіць для беларускага кінематографа тая пісменнікі, як, напрыклад, Інна Сіпакоў, чые нарысы вызначаюцца глыбіней даследаванням рэчаінасці, а ягоная пазіцыя — эмацыйнальны вобразнасцю. Апавяданні Вячаслава Адамчыка па сваіх сутнасцях кінематографічны, Анатоль Кудравец у творах закранае самыя надзеяныя тэмы сучаснасці. Барыс Сачанка шмат у чым па-кінематографічнаму бачыць жыццё. Аркадзь Пінчук добра ведае веенна-тэматыку, армейскую жыццё. Няхта — добрая школа!..

Саюз пісменнікаў БССР актыўна ўдзельнічае ў распрацоўцы праграм для школ, самым непасрэдным чынам клаопоціца пра тое, каб нарысы выдаўцтва перавідавалі значныя творы. Аднак здзіўляе, чаму яго не цікавіць пытанні экранізацыі! Амаль пяцьдзесят гадоў існуе беларускае кіно, але ніхто не клаопаўся ўбіць, каб творы беларускіх класікаў сталі здабыткам кіназірана.

Не ведаю, ці трэба сёня экранізацію «Пінскую шляху» Дуніна-Марцікевіча, але экранізацію прозы і пазіцыі Якуба Коласа, Інкі Нуталы, Змітрака Бідулі неабходна. А як узбагаціць наш кінематограф, каб і даў экранае жыццё творам Кузьмы Чорнага, Міхася Гарэцкага, Платона Галавача, Міхася Лынькова, Кандрата Крапіўніка.

Пакуль што ў галіне экранізацыі сучаснай беларускай літаратуры пакаўнала «густаўчына» і выпадковасць. Адказніць за гэта перш за ўсё на кінастуды. Але сёня амбэркаванне пытання «Пісменнік і кіно» ідзе на партыйным сходзе Саюза пісменнікаў БССР, таму правамерна кінавыкаўцаў і недагляд гэтай арганізацыі. Трэба спадзявацца, што пар-

нання дакументальнага кіно «Летапіс». І тут варта пашыраць ўдзел пісменнікаў у стварэнні храніканль-документальных, навукова-папулярных і вучэбных фільмаў. Адзначалася, што пісменнікі А. Вялігін і М. Калачынскі даўно пілённа працаюць у жанры кінапубліцыстыкі. Хацялася б, каб маладыя літаратары садружнасць з кінематографам пачыналі менавіта з гэтага аб'яднання. Дакументальны жанр — добрая школа!..

Далей Але́сь Асіпенка падрабязнічаў пра перспективы тэматычнага плана на 1978 год уключна. У ім вызначаны магістральныя тэмы. Асаблівая ўвага звернута на сучасную тэматыку, з улікам тых патрабаванняў, якія ставяцца ў Пастанове ЦК КПСС. Адзначыўшы, што план, які будзе, зразумела, узбагачацца, дазволіць пазбегнуць стыхінасці і выпадковасці, якія так адмоўна адбываюцца на творчай дзейнасці студыі ў мінулым.

Намечаны і арганізацыйны заходы. У бліжэйшы час будзе ўпраўдана структура сцэнарна-рэдакцыйнай калегі, будучы строга вызначаны абавязкі члену сцэнарна-рэдакцыйнай калегі і рэдактараў, падзялітаў іх персанальная адказніць за якасць фільмаў. Кожны атрымае канкрэтнае даручэнне.

Павінна апраўдаць сябе стварэнне прафесійных сцэнарных груп, якія па задуме буде здабыць складацца з прафесійных сцэнарністак, пісменнікаў і журналистаў.

Прадугледжана таксама прафесійная вучоба аўтарскага актыву. Творчыя семінары, прагляд фільмаў, выступленні вадучых майстров савецкага кіно, знаёмства з кінавытворчасцю на студыі — усё гэта будзе садейніца паглыблению прафесійных ведаў у галіне кінематографа, авалоданню майстэрствам экраннага мастакства. Але ж самая важная і карысцільная вучоба — гэта, зразумела, практычна праца над сцэнарністам пры актыўнай дапамозе члену налегі. Рэдактараў, рэжысёраў, усіх студынага калектыву.

Многа залежыць і ад планамернага супрацоўніцтва пісменніцкай арганізацыі з Саюзам кінематографістаў БССР.

— Пастанова ЦК КПСС — сказаў у заключэнні галоўны рэдактар студыі «Беларусьфільм» Але́сь Асіпенка, — стварыла надзеячай спрыяльныя ўмовы для працы пісменнікаў

над важнымі актуальнымі тэмамі, такія неабходныя і сёняшніму кінематографу. Траба толькі ад слоў перайсці да спраў. Хай кінасцэнтары зоймі на нашу пісменніцкай арганізацыі та кое ж месца, як любы літаратурны жанр! Тады поспехі нашы будуть больш адчувальнымі, а гэта значыць з'явіцца больш цікавых, высокадзейных твораў беларускага кінамастацтва.

Сцэнтары — агульныя клопат і пісменнікі, і кінематографісти.

Вячаслав АДАМЧЫК:

— Спрэчкі вакол праблемы «Пісменнік і кіно» вядуцца не першы год, аднак вынік пакуль ранейшы. Як казаў вялікі рускі байкапісец: «А воз и ныне там...»

Гэта добра, што мы часта збіраемся на сходы, спрабуем нешта растлумачыць адзін другому, пераканаць. Але кепска другое — мы не ўдзельнічаем у напісанні сцэнарыяў у той меры, якую ўсе лічым неабходнай і акрэслівам даволі выразна тут, у нашым пісменніцкім асяроддзі.

Хачу кінусць папярок у адрас кінастуды: не пускаюць нас рэжысёры да сябе! Не, не ў прымым сэнсе. Менавіта — у творчым працэсе мы адчуваем нярэдка нейкое адчуўжэнне, непрынцыпія нашых меркаванняў, творчых намераў. Матывыроўка адна — спецыфічны асаблівасці кінематографа. Кажуць, што мы іх не разумеем...

Я лічу, што фільм у першую чаргу залежыць ад таго, як думае рэжысёр

ДЭВІЗ: САДРУЖНАСЦЬ ЛІТАРАТАРАЎ

КІНЕМАГРАФІСТАЙ

(Заканчэнне. Пачатак на 3-й стар.)

Васіль ГРОДНІКАУ,
галоўны рэдактар аўтадніні
«Летапіс».

Прамоўца называе пісьменнікаў і журналістаў, чыя творчасць пашырае гарызонты экраннай публіцыстыкі. з яшчэ аднане ўсталівала трывалы контакт. Але часам бывае так, што калектыв «Летапіс» варыша, як жыць, у сваім саку. Вынікам такога становішча з'яўляецца «сумяшчэнне» роліў у адной асобе, калі і сцэнарыст,

рэжысёр, і нават аператар — гэта адзін чалавек.

— Я не супраць такога — аўтарскага — кіно, але важна, каб яно было высокамастацкім.

Пра актыўнасць літаратару. Аб'яднанне, складаючы тэматычны план, зварнулася да 300 аўтараў, якія на нашу думку, маглі бы пісаць сцэнары. Толькі 15 чалавек адгукнуліся на гэты заклік. І ўсё ж мы не трацім на дзея ў лічым, што яшчэ заявяць аб сабе тыя, хто мае за плячыма жыццёў волыт, хто назапасіў немалы матэрый, які можна ўвасобіць у кінатворы. Маём для гэтага пэўныя падставы: атрымалі ўжо нямала заявак ад пісьменнікаў. Прауда, пакуль што яны адпачайныя па тэматыцы.

У наступным годзе мы плануем выпустыць 29 частак фільмаў агульнага экрана. На іх пададзена 500 заявак. Большасць напісана на ваенную тэматику, крыху менш — пра мастацтва. І амаль зусім няма — пра рабочых і калгаснікаў, пра наш сёняшні працоўны дзень.

У заключэнні В. Гроднікаў гаворыць аб tym, што маркуеца праводзіць семінары, дзе будзе паказана маладым аўтарам — пісьменнікам і журналістам, — як трэба пісаць заявкі на дакументальныя сцэнары і самі сцэнары: раз у два месяцы аргані-

зуюца прагляды новых фільмаў ад'яднанія «Летапіс», будучы наладжана іх амбэркаваніем.

Мікалай ВІНАГОРАУ,
журналіст:

— Па маіх сцэнарыях было пастаўлены чатыры дакументальныя фільмы. Ці атрымаў я маральнае задавальненне ад усіх іх? Бадай, што не. Ва ўсіх выпадку не такое, як, скажам, ад выхаду книгі. Гэта тлумачыца, відаць, не толькі складанасцю працэсу вытворчасці карціны. Многас залежыць ад далейшага дэсну фільма, яго шылху да гледача. Аўтар не ведае, ці дэманструеца яго твор на экране.

З рэжысёрамі В. Сукманавым і В. Дащенком мы зрабілі фільмы «Факел» і «Зямное прыязнение». У апошнім з іх пасправавалі па-журналісцку асэнсаваць прычыны таго, што большасць выпускнікоў, якія закончылі сельскагаспадарчы вун распушблікі, асяде ў гарадах, а не там, дзе іх веды маглі бы прынесці практичную карысць. Тэма, як бачыце, актуальная. Тут бы і пачаць гаворку — широкую, з удзелам спецыялістаў, вучоных, прадстаўнікоў партыйных і камсамольскіх арганізацый, кіраунікоў адпаведных

він, высветліць, чаму адбываецца таёне. Але... фільм літаральна прамільгнуў на экранах кінастановак і трапіў на сковіччу праката. Атрымліваецца так: здадзена стужка — і з плячэй далоў! Ні студыя, ні творчыя саюзы нават не пасправавалі наладзіць сустэрчу аўтараў фільма з гледачамі. І гэта крыйдна! Бо не дзеля ж ганару ідзе пісьменнік на студыю... Мастацтва, асабліва дакументальнае, павінна ўпільваць на жыцці!

Ігар ДАБРАЛЮБАУ,
рэжысёр студы «Беларусьфільм»,
сакратар прайдзення Саюза
кінематаграфістаў БССР:

— Як ні дзяўна, але ні ў Саюзе пісьменнікаў, ні ў Саюзе кінематаграфістаў не існуе секцыі кінадраматургіі, якая магла бы зрабіць шмат карыснаў вырашэнні сцэнарнай проблеме.

Трэба ўлічваць, што кінасцэнтары — гэта спецыялісты твор літаратуры. Пісьменнік павінен валодаць кінематаграфічным майстэрствам. А набыць яго можна і практычна, і тэрэтична. Практычна — пракацуячы ў кіно і для кіно. Тэрэтична — на вышэйшых сцэнарных курсах.

Дарэчы, пра курсы. Саюзы — кінематаграфістаў і пісьменнікаў рэспублікі — абыякавы да тых, каго накіроўваюць на вучобу. Між тым, у нас

ПАЕХАЦЬ у калгас «Шлях камуні» пароў мне другі сакратар Калынскага раёна партыі Уладзімір Ерамеевіч Касцюк.

— Адвансікова пазнаўшчыся з та- машнім старшыней Міхailам Міхайлівічам Касінскім, — сказаў ён. — Чалавек энергічны, гаспадарлівы. 1 мысліць па-сучаснаму...

Ад Капылі да Вялікіх Прусоў — цэнтра калгаса — кілеметраў пятнаццаць. Спачатку да самых Цімкіччай — радзімы Кузьмы Чорнага — вы ездзіце па асфальтавай шашы, абсаджанай старымі дрэвамі (абпаленай восеўскім пажарам чырвоная лістоўта таполіў чаргвецца з жоўтымі пасмамі бяроз), а там паваротка направа, і праз колькі хвілін трасяніны па вясковай дарозе — тэя Вялікіх Прусоў.

У канторы чакаў я старшыню не гадзіну і не дзве. Казад, што недзе ездзіць па палах. Змерклася, разышчыліся канторскія па хатах, а Касінскага ўсё не было. Цішыню апусціцела гака парушалі толькі тэлефонны звонк: «Міхайлівіч? Гэта са сталой...», «Міхайлівіч, ян заўтра з машины?», «Міхайлівіч...» Зразумеў я, што старшыня патрабен адразу ў дзесяці месцах і што завуць яго тут пачыва — Міхайлівіч...

З'явіўся ў кантору Касінскі, калі я ўжо страйці надзею. Увайшоў бордзіка, стрэліў вачымі па незнаёмым чалавеку.

— Да мяне? З газеты? Гм... Ну, што ж, калі ласка, пойдзем у кабінет.

Чамусці ўяўляўся ён мне дзядзькам гадоў за пяцьдзесят з пракуранымі вусамі і сплаватым голасам: Міхайлівіч! Але ўбачыў чалавека, можна сказаць, яшчэ маладога, інтэлігентнага крою. Спакойны, смуглівы твар, уважлівы вочы. Апрануты быў старшыня ў акуратны гарнітур, з пад пінжаком блягата снегая кашулю — быццам 1 не па поля прыкаць чалавек.

І толькі калі селі ся, калі больш уважліва прыгледзеў, убачыў, што чалавеку, мабыць, ужо і за сорак. Ен паднёў руку ў чакану, на імгненне заірӯ вочы. І мне стала зразумела, што гутаркі ў нас зараз не атрымаеца, бо старшыня мо за ўвесі дзень толькі зараз першы раз прысеў 1 стаміўся да смерці.

Нібы прачытаўшы мае думкі, Касінскі вінавата ўсміхнуўся:

— Цяжкі сёняня дзень выдаўся. Як на тое ліха, трактары паламаліся. А тут у нас студзітаў поўна панаехала, вучняў. Бульбу трэба капаць... сеяць... — І раптам рашуча ўстаў. — Пойдзім да мяне, павячэраем, мо я сіл набяруся, тады і пагутарым.

МІХАЙЛАВІЧ — мясцовы. Не тое, каб з саміх Вялікіх Прусоў, але блізка адсюль, кілеметраў за дзесяць, з вёскі Новы Калыль. Толькі з самага дзяцінства Вялікіх Прусоў быў для яго не проста суседнім селішчам: і праз многа год пасля вайны, калі заходзіла гутарка пра гэтую вёску, пахмурнелі твары музыкоў, а жанчыны адразу падносли хусціці да вачей. У верасні сорак другога тут здарылася жудасць трагедыя — за два дні гітлерускія карнікі зінічылі калія пяцісот чалавек, а вёску ўничтілі спалілі. Калі прыйшли нашы, мала хто і вярнуўся на пашыліца. Тут і калгас арганізаваўся

на некалькі гадоў пазней, чым у наўакольных вёсках. Не было з каго арганізоўваць... Ну, а калі ў сорак сёмым, нарэшце, стаўся калгас, дык пахваліца асабліва не было чым. Па-першае, на голым месцы пачыналася ўсё, а, па другое, не ініцыяла прусачанам на старшыню. Да Касінскага тут памяяліся іх аж дванаццаць — недзе ў год па старшыні. Касінскі, значыць, трынаццаць...

— Нешчаслівая лічба, — жартую я. — Не збліліся?

— Я ўсяго тады спалохаўся, — усміхнёцца Міхайлівіч. — Хлеба ў той год сабралі па сем цэнтнеру, бульбы — ледзь насеинне вярнулі. Жывёла толькі што на нагах тримаеца. Пару паламаных трактараў, ніводнай аўтамашыны, ніводнай прыстойнай будынкі. На працадзе — капейкі... Дальбог, як у сне хадаў. Гавару

НАШ СУЧАСНИК

даваў на мінскіх рынках. Другі — вазу прадаваць калгасную бульбу ў Архангельск. Пра іх у свой час многа пісалі, хвалілі за ініцыятыву, за гаспадарскую жылку.

Чеся зусім нідайна сустэрэй я знаёмага брыгадзіра з таго дзяржынскага калгаса. Разгаварылі. Старшыня, аказваецца, у іх той самы, але справы не вельмі. Бульбу на поўнач вазіць прыватным парадкам не выпадае ўжо, а на большае ў тамашняга галавы пораху не хапае. Гаспадарка, вядома, трохі стала на ногі, але ў перадовых, як некалі, даўно не ходзіць.

Я расказаў пра ўсё гэта Міхайлівічу. Ен уважліва слухае, згодна ківае галавой.

— Цудам нічога не робіцца, пад ляжачы камень... Варушыца трэба, і я разумею тых хлоніцу. Іншая справа, што яны ўжо той промысел зрабілі самамэтай, лёгкія гроши, яны

Роўна ў восем прыходзяць аграном і брыгадзіры. Напаўголоса вітаюцца, садзяцца за столы і вымаюць запісныя книгі. Старшыня пачынае дыкаваць:

— Першыя брыгады — восем жанчын паднімаюць лён, два камбайні ўбіраюць бульбу, дзве машыны адвозяць, абслугуваюць дзевяць студэнтаў... Другая брыгада...

Брыгадзіры старанна запісваюць. Два-трияя кароткія пытанні да іх, ці хопіць рук, тэхнікі для сёняшніяга задания? Нехта просіць яшчэ адзін трактар. Старшыня хвілінку думае, уважае. Згодна ківае галавой — «добра».

Праз дзесяць хвілін у канторы застаемся толькі мы з Міхайлівічам.

— І гэта ўесь парад? — расчараўваючы пытаемся я.

М. ЗАМСКІ,

спец. нар. «Літаратуры і мастацтва».

МІХАЙЛАВІЧ

ДЗЕНЬ СА СТАРШЫНЕЙ КАЛГАСА

з людзімі і раптам лаўлю сябе на думцы — иллюзія гэта ўсё на самай справе, иллюзія тут гутаваць старшыні?..

Ніколі ж не думаў, не гадаў. Скончыў саўпартшколу, працаўваў у райкоме камсамола. Потым аграномам у саўгасе. Раптам выклікаўся на рабочы партыі, пралануваўшы такую спраўу. Адмаўляцца не будзеш, не ў маім харктаў. Павёз мяне ў сваты сакратар рабочым. Такая тады мода была. Помніце сцену выбараў старшыні ў кінафільме «Старшыня»? Я глядзеў, аж дрыжыкі па спіне, — як быццам тут было падгледжана...

Энтузізму вялікага на тварах калгаснікаў я не заўажыў. Ім, відаць, было ўсё роўна. Што дванаццаць старшыні, што трынаццаць... Нават пытанинё ніхто не задаў. Прагаласавалі і разыпшліся моўчи.

Касінскі змоўк, задумаўся, твар яго стаў нейкі адчужданы. Потым мецна пацёр лоб да лонжону, засмяяўся:

— А ну іх к ліху, успаміны гэтыя. Толькі настрой сапсуш...

Слухаю, і раптам у памяці ўспывае фраза: «Старшынёвая доля — цяжкая доля». Хто гэта сказаў? Ага, успамінаю... У 1959 годзе ў раёне, дзе я працаўваў, прыслалі з горада неізгады чалавек на ўмацаванне калгасаў. Былі сярод іх такія, што разгубіліся ў першыя ж месцы, «плылі па волі хваль, без руля і ветразіў», пакуль бедака не выкідала на бераг. дзе яго чакалі артывівады... Всё тады я і патуў гэтыя горкія словаў ад аднаго з тых ніудальных старшыні.

У тых гады быў даволі распаўсюджаны і тып старшыні-камерсанта. Двух такіх старшыні — аднаго з Лагойскага, другога з Дзяржынскага раёнаў — я ведаў блізка. Першыя з іх, яго чакалі артывівады... Тут і калгас арганізоваваўся

п'яняць... Мне гэтым не выпала займацца. Але скажу шыра, пайшоў з працягнутай рукой і я. А што будзе рабіць? Вясна на носе, а насеине — не глядзелі б вочы, тэхнікі няма, угнаенні — кот наплакаў. Паехаў, помнію, у Мінск да аднаго начальніка ў аблвыканком. Заходжу да яго ў кабінет і з гэткім камсамольскім запалом выкладваю ўсё як ёсць — дамажы з насеинем, з угнаенням, дай пазыку...

Начальнік той бярэ мяне за руку і вядзе да айні. «Бачыць, — пытаецца, — што там?» «Вуліца», — наўку. «Можа, на тым асфальце збажына спее, ці трактары стаяць? Ідзі, дарэжыні, нічога не дам, у мяне не расце». Сей я. «Не пайду, — кірчы, — пакуль не дасі». Начальнік аж пачыраўшы ад злосц

Сярод соценіі малых і вялікіх культурных цэнтраў, якія нарадзіліся і выраслі на зямлі беларускай у гады Савецкай улады, бібліятэка імя Леніна—зорка першай велічыні.

Нядайна мы адзначылі 50-гадовы юбілей Дзяржаўной бібліятэкі імя У. І. Леніна, а сёння разам з яе калектывам падзяляем вялікую радасць — узнагароджанне ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга.

Наша газета падрабязна пісала ўжо пра адказную і плённую працу — навуковую, метадичную, арганізацыйную, — якую паспяхова вядуць яе супрацоўнікі. Сёння мы прадастаўлем старонкі «Літаратуры і мастацтва» старэйшаму работніку бібліятэкі, пісьменніку, журналістам. Іх успаміны, замалёўкі, інатакі наблізяць да нас гады, калі бібліятэка толькі пачыналася, пазнаёмляць з людзьмі, якія там працуоць.

1921 ГОД. Я настаўнічаю ў Бабруйску. Адноўты мене сустракае загадчык гарадской бібліятэкі Іосіф Бенцынавіч Сіманоўскі, чалавек, улюбіёны ў книгу, наогул апантаны кніжнік, і кажа: «Юля, мне прапаноўваюць пасаду загадчыка універсітэтай бібліятэкі ў Мінску. Плацізэм, вы ж цікавіцеся краязнаўствам, дапаможаце арганізацію краязнаўчыя аддзел у бібліятэцы».

Так, справа была мне знаемая — увесень 1920 года я прыняла ўздел у арганізацыі такога аддзела ў Бабруйскай бібліятэцы. Як было не спакусціца бліскучымі перспектывамі! И вось з верасня 1921 года я ўжо сядзела сярод бібліятэчных паліц у доме на рагу ціперашніх вуліцы Кірава (тады Магазіннай, а затым Універсітэцкай) і Чырвонаармейскай. Неўзабаве мы перасяліліся ў больш зручнае памешканне — так званы «Юблейны» дом на Захар'еўскай вуліцы (цяпер Дом мастацтваў). Страшнавата было перабірацца на зіму ў неабжытые, без апялення будынак. Дырэктар павёў мене на другі паверх і сказаў, што гэта вялікая зала — месца краязнаўчага аддзела. Пасярэдзіне залы стаяла печка-буржуйка з выгінастай трубой. Як жа яна цешыла нас і нашых чытачоў! За фанернаю перагародкай змяшчалася пакой дырэктара, застаўлены шафамі, завалены газетамі і кнігамі, што не прасунуцца. Прауда, дырэктар туды рэдка калі і забягтаў.

У зале змяшчалася таксама чы-

тальня для навуковых працаўнікоў з выстаўкай новых атрыманній.

У аддзеле па кроплі збраліся выданні, а таксама матэрыялы, што датычылі так званага Паўночна-Заходніга краю з губерні, якія ўваходзілі ў яго склад, незалежна ад мовы, часу і месца выдання. Іх знаходзілі ў фондах бібліятэкі, у новых атрыманніх. Часам вандроўкі ў гарады Беларусі (Мсціслаў, Клімавічы, Полацк) пачаўнілі нацыі фонды. Німала рэдкіх беларускіх выданніў прыносли чытальня для бібліятэкі.

У дублетных фондах Масквы і Ленінграда працаваў наш супрацоўнік. Адтуль бібліятэка атрымлівала канштоты выданні.

Шмат увагі аддаваў камплектаванню аддзела І. Сіманоўскі. У яго было трапінае воіна на цікавыя і

су. На адрес Саратаўскай дзяржаўнай бібліятэкі атрымала такі ліст: «Мілай Юлія Іосіфаўна! Я надта ўжо сучешыўся, атрымавшы вашу запісачку з выразкай. Адразу дагадаўся, што гэта пісала ваша рука. З нецярпеннем будзе чакаць вестачкі больш падробнай абавязкі. Ітак, чакаю. Шчыра вам аддаміны Янка Купала».

...Услед за Я. Купалам сталі прыносіць свае рукапісы і іншыя пісьменнікі: М. Грамыка, Ц. Гартнага...

Успамінаеща яшчэ адзін зацікаўлены прыхільнік бібліятэкі, які аддаваў ёй шмат увагі і дапамагаў чым мог. Гэта рабтар БДУ У. Пічта. Ен часта наведаў наш аддзел. Ветлівы, далікатны. Умеў і любіў пажартаваць.

Юлія БІБІЛА

ТАК ПАЧЫНАЛАСЯ...

З УСПАМІНАУ

канштоты кнігі. Часта пачынаў ён свой неафіцыйны працуны дзень, корпаючыся ў пыльных напластаваннях падвалных сковішчаў. И вось заплыны, але троумальны, са зязочым тварам, нісе ў аддзел якую-небудзь находку.

Добраахвотнікі дапамагалі ў камплектаванні аддзела не толькі сваім дарамі, але і канштотымі падказкамі. Нельга не ўспомніць Я. Дылы, зацікаўленага прыхільніка бібліятэкі. Ен шмат дапамагаў мене арыентавацца ў моры краязнаўчай літаратуры (можа гэтага ён і сам не ўсведамляў). Цікавіўся ўсімі здабыткамі нашай культуры. З ім вельмі цікава было пагутаць...

Як прамінц нашага славнага баяна, незабытага Янку Купалу. Ен заўсёды быў жаданым гостем нашым, з ахвотаю дзялітусі сваімі ведамі пра кнігі, пра аўтараў беларускіх выданніў, пра свае непапяраныя творы. Я. Купала прынёс і аддаў мене дзве вакнія пачкі сваіх рукапісаў і сказаў: «Гэта мае рукаўшчыну. У вас яны лепей захаваюцца».

Без хвялявання не могу ўспомніць цэлі ліст Я. Купалы да мене ў Саратаў у час вайны. У мясцовай газете «Коммунист» была надрукавана рэцензія на зборнік твораў Я. Купалы на рускай мове. Я паслала яму выразку, напісану толькі: «Бібліографічнае прывітанне з прастораў Волгі» — без подпішу.

СССР і БССР, а не-калькі гадоў назад Вера Іванаўна атрымала значок выдатніка бібліятэчнай працы. Апошняя з яе узнагарод — Ганаровая грамадзяна Савета БССР.

Узёнены, — не апошняя.

М. ЖАДАУ.

У ПРАСТОРАХ

КНІЖНАГА МОРА

Кніжны фонд павінен пастаянна папаўняцца — гэта «залаты» знак бібліятэчнай працы. Сектарам цякучага камплектавання ў Ленінскай бібліятэцы загадвае Ганна Філіпаўна Мазижухіна. Ад яе, ад таго, наколькі дакладна і аператуна будзе яна арыентавацца ў прасторах кніжнага мора, у многім залежыць, як хутка атрымае чытач неабходнае яму выданне. І ці атрымае наогул. Каб чытач меў усю неабходную яму літаратуру, каб нічога не «ўпусціць», патрэбна пастаянна сачыць за бібліографіяй, за навінкамі кніжнага рынку. Але не толькі гэтым займаецца Г. Мазижухіна. Сумарны ўлік пастуленнія, быгучая работа

З УЗНАГАРОДАЙ, ЛЕНІНКА!

Адам МАЛЬДЗІС

рэйзісці даваенны ўзровень. Многія беларускія кнікі паступілі ў Мінск са сковішча Ленінграда і Ташкента, Ашхабада і Ерэвана. Сёння мы бярэм іх з рукі як жывое сведчанне братнія дружбы народаў СССР.

І яшчэ адно пачуццё ахоплівае мяне, калі я заходжу ў «Ленінку», — пачуццё глыбокай павагі і ўдзячнасці яе супрацоўнікам. Што б рабілі беларускія літаратуразнаўцы, калі б амаль не троцца бібліографічных даведнікаў, складзеных заслужаным дзеячом культуры БССР Нінай Барысаўнай Вататы? Калі б не дапаможнікі, што вышлі з-пад пяра Ю. І. Бібіла, М. А. Васіліўскай, А. А. Сакольчыка і іншых нестарату нашай бібліографіі! Калі б не кваліфікованая парада і дапамога супрацоўніц аддзела беларускай літаратуры і бібліографії, дзе назапашаныя бясцэнныя бегаці па гісторыі нашага народа, яго культуры, яго пісьменства! Хочацца таксама сказаць, што вышлі з-пад пяра Ю. І. Бібіла, М. А. Васіліўскай, А. А. Сакольчыка і іншых нестарату нашай бібліографіі! Калі б не кваліфікованая парада і дапамога супрацоўніц аддзела беларускай літаратуры і бібліографії, дзе назапашаныя бясцэнныя бегаці па гісторыі нашага народа, яго культуры, яго пісьменства! Хочацца таксама сказаць, што вышлі з-пад пяра Ю. І. Бібіла, М. А. Васіліўскай, А. А. Сакольчыка і іншых нестарату нашай бібліографіі!

А яшчэ, заходзячы ў «Ленінку», хочацца пажадаць яе калектыву, каб зніклі тыя дробныя «агрэхі», якія яшчэ часам засмучаюць нас, чытачоў. Каб радзей мы атрымлівалі паведамленні, што той або іншай заказанай намі кнігі, асабліва замежнай, «не аказалася на месцы». Каб шырэй разгарнуў збіральнікую і папулярызаторскую дзеянасць аддзела рэдкай кнігі. Каб у аддзеле беларускай літаратуры і бібліографії былі з цягам часу сабраны — хаты ў фотакопіі — усе беларускія выданні ўсіх часоў. Я не хачу, каб гэтыя мae пажаданні прагуячы дысанансам у агульным хоры юбілейных пахвал. Высокая узнагарода, безумоўна, абавязвае працаўніц яшчэ лепши, з гонарам трывам пальму першынства сярод беларускіх бібліятэк. Не забываць, што «на пятым актыўна наступаюць больш маладыя бібліятэкі рэспублік, асабліва энергічныя калектывы Фундаментальнай бібліятэкі АН БССР імя Я. Коласа».

З залатым юбілеем цябе, «Ленінка», з заслужанай высокай узнагародай! Спору табе ў рачэнскай працы, наш родны дом!

ТОЛЬКІ ТРОЕ...

І ЧАСЦІНКА
ЯЕ ПРАЦЫ...

Вось ужо больш як дваццаць гадоў працуе

У Ленінскай бібліятэцы Вера Іванаўна Партина. Пад яе «апекай» — калі трах тысяч аспрантаў, кандыдатаў і дактораў науку, выкладчыкаў навучальных установ, чытачу з вышэйшай адукацыяй.

Вера Іванаўна — загадчыца сектара навуковых чытальнях залаў. Для сув'ёной працыўнай работы — з кнігай неабходны адпаведны ўмовы.

Стараемся рабіць усё, каб чытачы прыходзілі сюды як дамоў, і ў той жа час траплялі б у атмасферу творчую, рабочую, — гаворыць Вера Іванаўна. — Да кніг у нас свабодны доступ. Я працую тут ужо даўно, і чытачы ў нас пастаянны, таму мы добра ведаєм адзін аднаго.

Вера Іванаўна ведае, хто над яной тэмай пра-

цуе, і загадзя рыхтуе пынную літаратуру. Чытачу не прыходзіцца марнаваць канштотуны час.

Тут, у вялізным рабочым кабінэце, ножкы дзені нараджаюцца чарговая старонка дысертацыі, дыплома, артыкула, кнігі.

— Вось, напрыклад, М. Куняўскі, — расказвае Вера Іванаўна, — тут, у нас, напісаў кандыдатскую, абараніўся, зараз працуе над докторскай. В. Молакаў — таксама. Дактары эканамічных наукаў І. Басмана і С. Аўсянікай. Доктар філософіі Г. Даўдзюк, доктар гістарычных наукаў прафесар Г. Лішыц і многія іншыя — ці перадышы «усіх! — рыхтавалі ў нас сяве дысертацыі.

У поспеху гэтых вучоных ёсьць часцінка працы і В. Партинаў. Яна не адзін раз была узнагароджанна Ганаровымі граматамі Міністэрства культуры

Этот здымак захаваўся з далёкага, 1926 года. Як дома, дзе месцілася тады бібліятэка (цяпер тут Дом мастацтва) сабраўся нешматлікі наленту работнікі. На здымку: другі справа — М. Улашчык, першы дырэнтар Кініжнай палаты БССР, зараз вядомы гісторык, шостая злева — аўтар успамінаў Ю. Бібіла, першы загадчык аддзела беларускай літаратуры і бібліографіі.

кія вечарыны (у Вільні, Пецярбурзе і г. д.), а ў савецкі час — у самых глухіх кутках. Утварылася цікавая картатэка пра першыя крокі і стаўненне тэатральнай справы на Беларусі.

У першыя гады Савецкай улады не толькі моладзі, але і людзімі сталага веку даводзілася бранца за працу, пра якую мелі вельмі прыблізнае ўяўленне. Трэба! А калі трэба, то і наўчыцца трэба. Хто з бібліятэкару ў меў спэцыяльную бібліятэчную адукцыю? Даводзілася вучыцца на каду. Для мяне важка было не толькі авалодаць тэхнікай, але і ўмець добра арыентавацца ў краінаўчай літаратуре. Да памагалі кнігі. Да памагалі чытачы.

Успамінаеца рэжысёр Е. Міровіч, калі ён ставіў п'есы «Кастусь Каліноўскі», «Машэка». Колькі мие даваўся праглядэць розных матэрыялаў! А пасівельні рэжысёры з маладым запалам натхнёна маліваў перада мною сцэны будучага спектакля. Гэта была цікавая ўза-мадаламога.

У 20-я гады Дзяржаўная бібліятэка БССР з'яўлялася адзіным асяродкам, дзе спецыяльна збраліся і апрацоўваліся матэрыялы для вывучэння краю. Прэзідіум і практаўнікі культуры, і дзяржаўныя установы. А таму, калі патрабавалася дзе-небудзь паказаць літаратуру пра Беларусь, даручалася гэта бібліятэцы.

Успамінаеца некалькі такіх выхадаў «у людзі», у якіх мне даваўся прымалі ўздел.

У лютым 1927 года ў Маскве адбылася трэцяя сесія ЦВК СССР, дзе была заслушана справа-здача ўрада БССР. Бібліятэцы да-ручана было наладзіць выстаўку беларускага друку. Выстаўка змя-

ла камплектавані, бібліографічныя справы — зось кола яе абавязкаў. Прычым, неабходна не проста атрымаць кнігу, але і ацаніць яе капітоўнасць для чытача, бо зусім не ўсялякае новае выданне павінна трапіцца ў фонду. І з гэтымі абавязкамі Ганна Філіпаўна спраўляецца. Спраўлілеца добра.

Кожны майстар сваёй справы павінен мець вучніў — і ў Ганны Філіпаўны яны ёсць. Побач з ёй працуе Людзя Васіленка, якая прыйшла ў бібліятэку адразу пасля дзесяцігоддя. Пакуль што яна — памочнік бібліографа, але ў яе ўсё яшчэ наперадзе.

— Вельмі здольная дзяячына, — гаворыць пра яе Г. Мазкухіна.

Гэта, напэўна, так. У добрых настаўнікаў дрэвных вучніў не бывае...

К. МІХАЙЛАУ.

«НА ПРАЦЯГУ УСЯГО ЖЫЦЦЯ...»

Сюды звоніць якініна. Штодзень ад-дзел даведачна-біблія-

графічны і інфармацый-
ны работы дае 120—
130 розных даведак.
Вядома, бываюць свае
гадзіны пік... Летам,
напрыклад, у аддзеле
запіснікі. Неспакойны
народ — студэнты, на-
вуковыя работнікі —
аднаўляюць. А вось з
кастычніка — лістапада
і па май — чэрвень —
тут ужо тримаіся. Цэ-
луу змену на нагах, і
молоды.

Культурнай вечара было пасвя-
чэнне ў бібліятэкар. Вынеслі сцяг бібліятэ-
кі. Клятву бібліятэкара
ўхваливала чытала Ніна Барысаўна Вата-
цы. А дзяячутаў наўчікі
спішана паўтаралі, за-
ёю слова клятвы:

...абяцоа на працягу
усіго сваёго жыцця ні-
чым не запламіць гор-
дае слова «бібліятэ-
кар», сумленна слу-
жыць людзям...

На гэтым тыдні зды-
мачнай групой аглядані-
ем «Летапіс» студыі «Бе-
ларусьфільм» закончыла
работу над новай шыро-
каакраннай кінастужкай
аб удзельніках леген-
дарнай абароны Брэс-
цкай крэпасці (аўтары
сцэнарыя А. Вялюгін,

I. Пікман, оператор
Ю. Ялоў, рэжысёр
I. Пікман).

У ходзе здымак беларускія дакументалісты
знойшлі новыя звесткі пра некаторых герояў.
Так, інжынер-дзевіл-
тар Ленінградскага мар-
скога порту Іван Івана-
віч Долатав, які ў туго
грозную пару абароняў
Брэсцкую крэпасць, па-
даліўся сваім успаміна-
мі аб палкавым камісары
Я. Фаміне, аб капітане
I. Зубачове, аб тым, як і
мні быў напісаны загад
№ 1, аб стварэнні штаба,

Я. ИВАНОВА.

І СТАЛА Ў КЛУБЕ ХОРАША...

ЧАЛАВЕКУ
ГАВОРАЦЬ
ДЗЯЮЯ

БЫВАЕ, чалавек
адразу і назаўсёды
знаходзіць, сваю дарогу.
І ніколі аб гэтым не
шкадуе. Калі Ірина Ру-
саковіч скончыла дзеся-
цігодку, ёй рабілі:

— Паступай у інсты-
тут. Ты ж добра вучы-
лася...

Але дзяячына выра-
шила інаки.

— Пакуль нікуды не
поеду. Папрацу ў родні
калгасе «Сямігод-
ка», а там бачна будзе.

І яна заўзята брала-
ся за любую справу,
выконвала яе добрасум-
ленія. Змалку наву-
чыцца ад маці, ло-
біла слянскую работу,
захаплялася літарату-
рай. Ды не толькі ў
працы, але і ў песнях,
танцах была першай.

Ніхто не сумніваўся
ў здольнасцях Ірыны. І
калі працавалі праца-
вацьця ў сельскім клубе,
згадзілася. І, як заўсё-
ды, горача ўзілася за
работу. Вядома, не ха-
пала вонкі, належных
ведаў. Старалася ву-
чыцца ад старэйшых си-
бровак. Пабывала ў
многіх клубах, бібліятэ-
ках, цікавілася іхнімі
справамі, ўсё лепшае
старалася выкарыстаць
для сябе.

Работы было — не-
печаты край. Кніг
амаль ніхто не чытаў.
Не працавалі гурткі ма-
стакай самадзейнасці.
— Німа ў нас мола-
дзі — скандалісці яе
напярэдышкі. — А хто
сюды пойдзе...

— Пойдунь, — упэў-
нена гаварыла Ірина
Русаковіч і начала шу-
каць ключы да людскіх
сэрцаў. Пагутавала з
маладымі настаўнікамі.

калгаснікамі. Усё час-
цей пачалі ў клубе гу-
чыць песні, праз вокны
у наваколле разлітаца
гук гармоніка.

«Сёння адбудзеца
канцэрт мастакай са-
мадзейнасці» — чыталі
хлебаробы аўгусту і
здаўліліся. Хто ж будзе
дзе выступаць?

Пасля работы ў клубе
сабралася паўнотка на-
роду. Калі адкрылася
заслонка і паліліся заду-
шэйна звонкая песня,
то людзі ўбачылі, што
на сцэне былі радавыя
хлебаробы, маладыя і
пажылыя калгаснікі,
механізатары, настаўні-
кі, салісткі змянілі тан-
цораў. Гледачы разво-
дзілі рукамі:

— Хто мог паду-
маць, што ў нас свае
«артысты».

Ішоў час. Калі дзе-
сяці год Ірина Русако-
віч загадвае сельскім
клубам. За гэты перыяд
удзельнікі мастакай
самадзейнасці Кашыр-
скага сельскага клуба
далі сотні канцэртаў. І
усе яны, як у аднавяс-
коў, так і ў гледа-
чоў суседніх вёсак ка-
рысталіся нязменным
поспехам. Яшчэ б! Кан-
цэртная праграма па-
стаянна абаўляеца, складаецца цікава, змя-
стоўна.

Перад пачаткам кан-
цэртаў, як правіла, вы-
ступаюць члены лектар-
скай групы.

У клубе пастаянна
абаўляеца наглядная
агітация. Прыцягваюць
увагу прыгожа афор-
мленыя стэнды, кніжныя
выстаўкі «СССР — са-
мая демакратычная
краіна ў свеце», «Кіт-

ней, май рэспубліка». Наведвальнікі спыня-
юцца калі стэнда: «Ал-
лаголь — вораг зда-
роўя».

Кінгі цяпер чытае
амаль кожны хлебароб.

Як старшыня селько-
ма Ірина Русаковіч
словам і спрабай змага-
еца за ўзорны парадак
у вёсцы. Тут не заўажылі п'янага ча-
лавека на работе, у гра-
мадскіх месцах, хадя-
вісці самая аддаленая
ад райцэнтра.

— Мы самі навялі
парадак, — расказвае
яна. — А дапамагалі
нам у гэтым члены
селькома, депутаты, ка-
муністы, актыўісты. Ни-
кому не давалі паблаж-
кі. Кожны выпадак а-
бімроўвалі, напярэддж-
валі. І перамаглі.

Да Ірыны Іосіфаўны
ў клуб ідуць не толькі
на кінгі або пачытаць
свежую газету, часопіс,
але і па добрую параду.
дапамогу. І яна заўсёды
знаходзіць час пагута-
рыць з людзмі, дапа-
магае пажылым калгас-
нікам афармляць да-
кументы на пенсію, выпі-
ваць лесаматэрыялы на
рамонт жылля.

— Гэта мой абавяз-
ак, — назначае Ірина
Іосіфаўна.

Узначальваючы сель-
скі камітэт, яна аргані-
зувае і правіла нема-
лую работу па добра-
ўпарядкаванні вёсکі, ра-
монце дамоў калгасні-
каў, азеляненні вуліцы.

Ірина Іосіфаўна ўмее-
ціць вольны час. Ня-
даўна яна скончыла
Гродзенскае культ-
асветчыліца.

Я. МАКОУСКІ.

І ўсім роін.

«Я—КРЭПАСТЬ. ВЯДЗЁМ БОЙ...»

Праз гэтыя штрыхы,
праз асобны эпізоды

расказала маці радыста
інспектара Гаўрылы Ма-
натрава. Гэты эпізод у
фільме — адзін з самых
эмасыянальных.

Шмат цікавага пава-
даміў Mihail Ivanavich
Miasnikou, які супстэр-
вога на першых мет-
рах роднай зямлі, прай-
шоу шлях ад радавога
пагранічніка да палко-
ўніка. За ўздел у вызыва-
ні Севастопала ён

атрымаў званне Героя
Савецкага Саюза.

У фільме выкарысты-
лі матэрыялы Дзяржзнакага
фільмафонда СССР, а
таксама немецкія часо-
пісы, венгрыяне зводкі і
дансісні таго часу.

Праз гэтыя штрыхы,
праз асобны эпізоды

вырысоўваеца вобраз
абаронца крэпасці, тых,
хто «загінуў, але з
крэпасці не выйшаў».

Кінастужка «Я — крэ-
пасць. Вядзём бой...»
неўзабаве выйде на эк-
ран.

На здымках — раз-
жысёр I. Пікман і пал-
коўнік M. Miasnikou; кі-
наадаменталісты слу-
хаваюць расказ былога
удзельніка абароны

Брэсцкай крэпасці I. До-
латава (першы справа).
Побач з ім кансультант
фільма, наўкавы супра-
цоўнік музея абароны
T. Хотцава.

Тэкст і фота
У. Жылевіча.

АКЦЕРЫ
І
РОДІ

ВУЛКАН У ДУШЫ

НАРОДНЫ АРТЫСТ БССР А. ТРУС У СПЕКТАКЛІ «СВОІ ВОСТРАГІ» У БЕЛАРУСКІМ ДРАМАТИЧНЫМ ТЭАТРЫ імя Я. КОЛАСА

РЫЙПС — адна з цэнтральных фігур спектакля па п'есе эстонскага драматурга Р. Каўвера. Інжынер, спецыяліст, першаадкрывальнік, чалавек вялікай грамадзянскай мужнасці, і — вельмі наспаковая асона. Як і маладыя герой п'есы, ён шукае ясную жыццёвую пазіцыю ў штодзённых паводзінах. Пошуку гэтых некаторым людзям часам прыносяць непрыемнасці. Але ён заставаць працінкам тых, хто дбае толькі пра асабісты дабрабыт, чын жыццёвую пазіцыю — «мая хата з краю».

Драматычны матэрыйял ролі такі, што яе выканануца мог бы паказаць героя апантаным наоугл, простланным і нават абмежаваным чалавекам. Мог бы, але такой магчымасцю зусім не карыстаецца артыст А. Трус...

Вось першое з'яўленне Рыйпса ў інтэрнаце, дзе нечакана сустракаецца са сваім малодшым братам. На пытанне Марціна — «Як жывеш?», Рыйпс адказвае — «Калі цябе не цікавіць, навошта пытавашся!». Фраза, здаецца, адназначная. Да таго ж Рыйпс — Трус, як вядома, «наскроў» бацькі брата, лічыць яго занадта спрытным, увшым. Але ён любіць брата. Гэта мы «чуем» у яго адказе.

Так «пачынае» А. Трус свайго героя, каб потым паступова паказаць складаны і зусім своеасаблівы характар. Артыст «аддае» свайму героя нават нешта ўдзельнай ацёрскай індывидуальнасці: абавязко, шчырую ўсмешку, гатоўнасць зразумець іншых. Але ўсмешлівасць, шчырна душы і аптымізм Рыйпса сплачваюцца з жалезнай настойлівасцю. «Навошта біцца галавой аб каменню сцяну? — здзіўляецца Марцін. — Усё роўна не праўш і нічога не зменіш! Гэта рабней вар'яту храбрых спявалі гімны! А цяпер у нас парадак і дыцыпіліна!..» Але Рыйпс — Трус ніколі не быў і не будзе «механічным выкананцам», таму сам не вымаўляе патэтичных слоў, а змагаецца за сутнасці іх, за прынцыпы. Менавіта такім і успрымае глядчык Рыйпса — Анатоля Труса. Чалавек справы, а не слова! Яго дзелавітасць, як сказаў, сучасная дзелавітасць, у нечым блізкая цвярозасці, разліку і мэтанакіраванасці героя п'есы I. Дварэцкага Чашкова («Чалавек збоку»).

У сцэнічным мастацстве, як і ў жыцці, чым мажнейшыя перашкоды, якіх павінен перадаць чалавек, чым больш спартрэбіца яму намаганняў для гэтага, тым цікавей і маштабней фігура героя. У спектаклі

коласаўцаў, на жаль, А. Трус і іншым актёрам было нялягка, бо рэжысюра згладжвала некаторыя вострыя моманты ў адлюстраваных драматургам канфліктах. Рыйпсу фактычна ніяма з кім змагацца.

...Тры юныя герой ў пошуках «свайго вострава» прыблукапі ва ўтульны дэяўчын інтэрнат. Двое з іх вырашылі кінуць шахту: цянкая праца пад зямлёй іх палочае, пераадоліваць перашкоды яны не жадаюць. А ў гэты час там, за вонкамі, развіваюцца драматычныя падзеі. Экспериментальную шахту Рыйпса пачало затопіваць вадой... У інтэрнат прыблігае Янус: «Вы тут вяселіцеся, а наша шахта то не! Хома, адзін з тых, хто вырашыў пакінуць шахту, пытавацца: «А што ж робіць Рыйпс?» Рыйпс маўчыць! — адказвае Янус.

Маўчыць? Для героя гэта — я выбух бомбы, бо да іх даходзіць, што такі чалавек маўчыць толькі ў тым выпадку, калі яму ўжо ніяма да каго зварынцу па дапамогі, калі сядро людзей ён адчувае сябе нібы ў пустыні, дзе ніяма паплечнікаў. Недае там, за сцэнай, маўчыць інжынер Рыйпс, в тут, на сцэне, мы павінны стаць сведкамі, як хлопцы пад упłyvам яго маўчанія (якім яно павінна быць) мяняюцца. Адываеца імгненна перацэнка каштоўнасцей. Рыйпс А. Труса робіць сваім учынкамі моцны ўплыў на малады характер.

На маю думку, пакуль што (спектакль ідзе не адзін месяц) маладыя герой не робяцца таго, аб чым гаворыцца ўсімі практикамі тэатра: «кара-

канавацца яго ролі, а і ўсе іншыя», — яны не «іграюць» такое значнае па насычанасці «слáчанне Рыйпса». Тому толькі фігура, намаляваная А. Трусам яркімі сцэнічнымі фарбамі, сама пасабе яснае вўтарскую ідзю — перакананы чалавек перамагае любыя перашкоды, не абвязковы карыстаючыся гучнымі воклічамі. Рыйпс у коласаўцаў, на жаль, часта заставаецца як бы «че пачутымі» астатнімі персанажамі — ні ў словах, ні ў маўчанні...

Фінал спектакля, калі ўсе раптам даведваюцца аб рашэнні Рыйпса кінуць шахту ў момант сваёй пойнай перамогі і пеахаць на пошуки новых цяжкасцей, актёр іграе «без катунаў» і пісцілітчна вельмі пераканальна. Гэта дэяўчыні таму, што А. Трус з самага пачатку адмовіўся ад рэптырчыасці, надзяліў свайго героя крывёю і плоццю. Ен паказае Рыйпса і ў заключных сцэнах чалавекам, здатным на барацьбу: нават экспериментальная шахта — гэта толькі адзін з участкаў, адзін з тых «сваіх астраўкоў», якія заследылі прывабныя, халі ён наперадзе. Трусаўскі Рыйпс з тым людзей, якіх перамога «акрылае» для новых перамог. З уласцівым гэтаму артысту ўнутраным тэмпераментам, з адчуваннем духоўнага багацця зневесеніем настроів, А. Трус даволі складаную ролю ў маладзёжным па асноўным складзе выканануць спектаклі. І па-творчы завяўвае ўвагу і пашану глядзельнай залы.

Георгій ВАУЧОК,
аспірант Інстытута
мастактваўнасці,
этнографіі
І фальклору
АН БССР.
Віцебск.

ЭПІСТАЛЯРНАЯ драма ў дзвюх дзеях — такі падзаголовак можна было бы даць п'есе Джэрара Кілці «Мілы падманшчык», калі б аўтар не назваў яе чамусыці камедыяй. Змест п'есы, ды і яе гучанне на мінскай сцэне і ў якім разе не камедыянае. Змест твора — у свой час «сенсанайны роман» Джорджа Бернарда Шоу са славутай англійскай актрысай місіс Патрык Кэмбел. П'еса пабудавана на саранагадовай іх перапісы, што пачалася ў пару, калі або было ўжо немаладыя, і працягвалася да канца жыцця.

З усіх велізарных карэспандэнціў Бернарда Шоу, апублікаванай у 1952 годзе (праз два гады пасля смерці пісьменніка), п'есы да місіс Патрык выніклікі найбольш ажыўленыя водгукі прэзы. Яны ж адрылі свету шмат у чым новага і нават нечаканага Шоу. Бязлістны насышчаній, паданіст, непрымрымы змагар суправаць агульнапрынятых норм буржуазнай маралі, педант у асабістым жыцці, пісьменнік, вядомы, здаецца, усім, ён умеў «кіраваць» сваімі пачуццямі. У перапісы гэтых чалавек пайстай перад чытачамі ў новым аспекте. Аказаўся, што яму былі уласцівы тонкі душэўныя пачуручі.

Англійскі ацёр і рэжысёр Джэрард Кілці прафесійна адчуў незвычайную сцэнічнасць гэтай «карэспандэнцыі» і стварыў на яе аснове цікавую п'есу арыгінальнага жанру — эпісталярнага.

Двое людзей — надзвычай таленавітых, яркіх, своеасаблівых, звязаных вялікай духоўнай близкасцю — перачытаюць уголос даўнін п'есы, якія яны каліські пісалі адна другаму. У гэтых п'есах — і рэдкія шчаслівія хвіліны, і нярэдкія крываўда і горыч: яны напоўнены пазіўнай і глыбоўкім сэнсам, бо часта ў іх урывацца «веденія эпохі».

Яны «чытаюць» п'есы так, быццам усё, пра што ў іх гаворыцца, адбываецца не ў мінулым, а ў цяперашні часе, быццам п'есы ажылі і загаварылі галасамі сваіх аўтараў. І гэта лагічна, «быццам» даходзіць да гледача нечаканы на хвалюючыя дыялогам, захапляючы драматычны дзяй.

Рэжысёр спектакля на мінскай сцэне А. Кузнецоў разам з мастаком В. Галубовічам не імкніцца да фатаграфічна-жыццёвой дакладнасці. Ніякіх дэкарацый у звычайнім разуменіі: афармленне лаканічнае, умоўнае, з нешматлікімі дэталімі, што «гаворань» самі за сябе. На светлым задніку — слуёты славу-

ных архітэктурных помнікаў, па якіх мы пазнаём мясціны, дзе быццам адбываюцца дзеянні: Лондан, Нью-Ёрк, Рым, Парыж. На ламанай сцэнічнай пляцоўцы толькі самыя неабходныя аксесуары і мэйлі. Атмасфера такая, што адрознівае пераносіць нас у свет успамінаў: далёкі, прывідны, што адышоў у нябі.

Стрыманасць — асноўная рыса і акцёрскага выканання. Данесці і раскрыць патаемны сэнс склада-

ПЕРАЧЫТВАЮЧЫ СТАРЫЯ ПІСЬМЫ

«МІЛЫ ПАДМАНШЧЫК»
Д. КІЛЦІ У РУСКІМ ТЭАТРЫ БССР
ІМЯ М. ГОРКАГА

ных узаемадносін вялікага пісьменніка і славутай актрысы — вось што кіруе Ю. Сідаравым і А. Клімавіем. Тэма хахання для іх — не галоўнае. У спектаклі больш адчувальны вобразны «другі план», другая тэма, — тое, што гучыць у п'есахах мікрадрадкі, горычы і жаданіем зразумець кожным «сябе» і «час». Так крышталізуецца тэма дэуза — трагічнае адзінства выдатнага таленуту ў апружэнні чужога яму па духу бурикунага грамадства, фальшивага і крыва-дуніага. Джордж Бернард Шоу, якім яго іграе Ю. Сідарав, і місіс Патрык Кэмбел у выкананні А. Клімавія успрымаюцца залай ян азартныя, неўтамоўныя, часамі нават экстравагантныя натуры, захопленыя і справай, якой яны слу жаць у мастацстве, і плынно падаць у вялікім свеце, і асабістымі перажываннямі. На іх шляху ёсьць перашкоды, праз якія яны так і не адважацца пераступіць да канца дэйні сваіх. І хаханя адломіцца ім за перашучасць горкім расчараваннем і адзінотай на схіле жыцця.

СЦІПЛЫ і надзвычай сама-кірытычны да свайгі творчыні да свайгі кампазітара Імра Кальман гаварыў: «Я ведаю, што палова старонкі партытуры Ліста пераважае ўсе мае аперэты, якія я ўжо напішу і напішу потым». Час паставіў кропкі над «і...» З тых дваццаці аперэт, што пакінуў у спадчыну Імра Кальман, большасць уайшла ў рэпертуар сусветнага музычнага тэатра, захапляючы п'есы, якія слу жаць у мастацстве, і падаць у вялікім свеце, і асабістымі перажываннямі. На іх шляху ёсьць перашкоды, праз якія яны так і не адважацца пераступіць да канца дэйні сваіх. І хаханя адломіцца ім за перашучасць горкім расчараваннем і адзінотай на схіле жыцця.

У Кальмана ніяма танога твора — «Палыміяна скрыпка». Гэта — называе спектакля-канцэрта, іні паказвае дэлікванская тэатральная музична-камедыя БССР, і нара правамерная. Кампазітар з дэйнічных гадоў паланіўся нацыянальным фальклорам, славутым венгерскім стылем «Вербунно» з яго стыхій танцавальнасцю, суплаўленнем задуміненных, часам сумнів, паволных мелодій і хвацін, імпільгавівых. А з інімі майстэрствам, якім яго пакінуўся, выконваліся танкі мелодіі — чардашы і палаты — народныя аркестрамі, у якіх сапраўды пальмірныя скрыпкі былі асновай ансамбля! Смелыя можна сцвярджаць, што гэтая стыхія венгерскай народнай музыкі пералягісавана ў бліскучыя кальманійскія партытуры. У скрыпкі плачучы і сміяцца, пачалавікі гаворяць пра смутак і радасць людзей, пра пачуцці саўгаса кампазітара. Тан. Імра Кальман накінкі аперэты аддаваў хвалівание сарғу. І ўсё разам — яны быццам своеасаблівы музичны адбітак біографіі іх творы. Да таго і кампазітар апісваў чысціні і харасту напоўніх харатарамі, супрацьпастаўліх іх разбішчанымі магнатамі «з салону».

Танія мернаванні, підады, выканалі ініціятывай аўтара — «Палыміяна скрыпка» (іншынай З. Чарнышавай, пастаноўніцай і харэографія Л. Травіна) паказваюць праз фрагменты з любімых аперэт Кальмана старонкі яго-найбільшай жыцця.

Скажам адрозу: работа гэта —

вельмі цікавая і складаная — шмат у чым не можна быць выкананы з сапраўднай мастацкай глыбінай і пранікненасцю. Справа ў тым, што нават самая выдатная музична-ілюстрація падзеі жыцця не з'яўліла мастакім яго раскрыціем.

У спектаклі праходзіць галерэя

ЗНАЁМЦЕСЯ: КАЛЬМАНІЯНА

СПЕКТАКЛЬ «ПАЛЫМІЯНА
СКРЫПКА» У ДЗЯРЖАУНЫМ
ТЭАТРЫ МУЗЫЧНАЙ КАМЕДЫ

аперэт, але і реальныя сучаснікі кампазітара (правда, жонкай І. Кальмана была не рамантычная прыгажунка Юлішка, як у спектаклі, а звычайная харыстка венгерскага тэатра); ва ўсіх сцэнах мы сустракаемся з ім самім у розных жыццёвых сітуаціях — фантыскі захоп Аўстрый і вымушаная эміграцыя Кальмана, яго трагічнае існаванне з галіудскімі дзялкамі ад мастацства і г. д. У музична-драматурычнымі творы, якім павінен быць спектакль «Палыміяна скрыпка», усе гэтыя падзеі і абмалёку вобразаў героя не належна перашкоды, перш за ўсё раскрываць сродкамі музыкі, бо, паўторым, аперэта — гэта не тэатральная п'

...«Мілы падманшын». Чаму такая назва п'есы? Гэта місіс Кэмпбел так акрысціла сваёю цудоўнага друга, вялікага насмешніка! і хітруна Шоу. Каб не падстадзіці сваё сэрца пад кніны і абразы. Ён так часта робіць з сібе гэтага іранічнага «падманшынка!»! Артыст Ю. Сідарава, дамагаючыся і партратнага падабенства да Бернарда Шоу, усім выглядам, манерамі паводзін паказае чалавека, які ведае, што ён сусветна прызнаны геній, ганарлівы інтэлект, насмешліві погляд, схильнасць у любы момант сур'ёзнае падаці жартам, нават спаціраваць.

Для Бернарда Шоу яго наханне да Патрык Кэмпбел—і радасць, і «мільян пакут». Яго і здзіўле, і акрыліе гэта позніе пачучіе. У пісмах да гэтай «місіс актрысы» ён стараецца схаваць пад маскай жантаўніка і сваю пышчотнасць, і рэунаспі, да маладога саперніка. Выкананія ролі дае нам адчуваць і навальницу ў душы героя, калі той амаль ужо выўрашыў «разарваны глыбокія карані і свяшчэнныя кайданы», што звязаюць яго з Шарлотай. Як падлікуюць, Шоу — Сідарай імчыца на сплатканне з ханай. Ды сплатканне не адбываецца. Стэла раптоўна пакідае бераг мора... Па-акцёрску тонкія людзіны раскрываюць перажыванні мужчыны наслідакія такога «дэзвінта» жанчыны—Шоу Ю. Сідарава шалее ад гневу, бо закранута ж самалюбства гордага і вельмі са-маўпэўнага чалавека. Ен ужо прадчуваў асалоду гэтага «глатачнага» — і паптам!.. У сцене ў Сечавічы Ю. Сідарай да таго ж яшчэ паказае, як лёгка параніць душу «шпініка», Шоу. Гэта адзін з лепіх эпізодаў у ігры артыста.

Мінупі дні, гнейв ам'я, і Шоу зноў піша місіс Кэмпбел. Не ён не мона адмовіца ад сваёго хахання—ніхай непадзеленага, ніхай платанічнага, — яно яму патрэбна ли вечная кропка—натхнення. Ніхай толькі Стэла будзе яму вернаю ў іх цудоўнай духоўнай сувязі ўсё асташтыле ён даруе ёй. Ен узялізе сваё наханне на п'естадзел у храме душы сваёй і будзе панланічнія ёй, якія ісцінні створанаю ім самім богу.

Не менш яскрава даносіць артыст «другі план» жанчыні сваёго героя: высокая грамадзянская жанчына Бернарда Шоу, пісменніца, сацыялістка, яго лютуючыя ільніці да ўсяго, што калечыць і ганьбіць жанчыні чалавека. Вельмі мошна падаецца ім мацалог пра жаночную бессансоўніцу сусветнай імперыялістычнай вайны дзеяцьсцю чатырохнадцатага года, і расказ аб пахаванні маці гучыць у

вуснах Ю. Сідарава як філософскі гімі велічы чалавечага духа і панідае ў гледачоў складае ўражанне: тут ёсьць нешта і ад трагічнага гратэску, і трапятнік споведзі.

Прыроды таленту А. Клімавай — шырасць, абавязнасць, чысціня жаночага сэрца, якое так часта напружана прыслухоўваецца да голасу разуму. У спектаклі «Мілы падманшын» раскрылася і новыя грані гэтага таленту. Геральт А. Клімавай — антрыса, якія жаўць, ад галавы да пят, зорка сцэны, славутая асока. Цікава, што А. Клімава выразна прыгрымляеца той харктастыкі, якую дае Патрык Кэмпбел «Театральная энциклопедия»: «...мела прыгожы голас, дакладны жэст. Яе ігра вылучалася філігранным маlionкам, высокай тэхнікай». Такой паўстает яна і ў выкананні А. Клімавай. Асабліва ярка — у сцене рэпетыцыі шоўскага «Пігmaléна». Тут сапрауды бачылі філігравныя малюнок вобраза геральт той п'есы, якую так бліскучая некалі іграла Кэмпбел. І разам з тым на гэтай рэпетыцыі раптам гучыць выбух гневу місіс Патрык, якая разглядае тыхтыцай лётае па падмостках, калі аўтар прымушае яе ісці яшчэ вышэй па лесвіцы акцёску-гера. Перажды ўсе асташтыле ён даруе ёй. Ен узялізе сваё наханне на п'естадзел у храме душы сваёй і будзе панланічнія ёй, якія ісцінні створанаю ім самім богу.

Унутраны свет геральт багаты, і на сцене мы часта адчуваєм, якім узрушаным бывае яе сэрца, калі шукае суладзя з разумам. Стэла А. Клімавай хахае Шоу. Дара жыши ёго адносінамі да яе. Садружнасць гэтых яркіх натур узімне Стэлу над будаўнай чаргой дзён. З ім, «сваім мілым Джоем», Стэла А. Клімавай магла быць пачаслівай. У жанчыні. У творчасці. Ды нешта падаецца ёй, што саюз наўрад ці будзе трывалы, бо роўнасці тут не чакай! Яе Джой — дэспат, занадта часта ён гаворыць ёй «я», «ты», «я»... А яна — ніколі не згодзіца быць «другой» пасля

этага «я», хай сабе і такога таленівітага і прывабнага...

Калі б мне давялося візіц заўвагі рэжысёру і выкананцам ролі, мы быў б таімі. У Шоу — Сідарава мы адчуваем працэс «пастарэння»! па духовым жыцці, і гэта зноўшым выглядзе. Патрык Кэмпбел застоеца такой, якой з'яўліліца перад гледачам упершыню: даволі маладой, вельмі непасрэднай, неутаймаванай. А сэрца гэтай жанчыны набывае ж з цягам часу ту ю «мудрасць», якую адчувае і Шоу, і яна сама. Гэтага пакуль што няма ў спектаклі. Да таго ж рэжысёр часам працяпнуе прамірна рухавыя мізансцэніи апцёрам, і тыя выглядзяюць, бытве, мітусіўны. Магчыма, і Ю. Сідарай часцей, чым дыктуе п'еса і трапятнік, іграе «дэспата», пазбягчычы часам вострай самароніі героя. Позаў, адбыўся толькі першыя прадстаўленні і, відаць, яшчэ не ёсць з задуманага выкананцам і рэжысёрам знойдзена і «усталівалася»...

У фінале спектакля Стэла адна, далёка ад радзімы, усім забытая старая антрыса, бытлая славутасць, перажды ўша сваю славу. Але панрейшаму гордая, упартая, не здолная ні на якія кампрамісы са сваім творчым сумлением. «Не толькі ў маладосці, але і ў старасці прыходзіцца весці вялікую бітву за жыццё». — піша яна свайму «мілому Джою». Ен таксама адзінокі, нягледзячы на сваю сусветную славу. Колыкі невыказанага смутку ў яго пісмах, па-ранейшаму вострых, іранічных! Толькі цяпер, на скіле жыцця, зразумелі яны або «трагедыю растаптанай шырасці», трагедыю хахання, якому не хапіла мухинасці пераступіць праз перашкоды.

ДА ВАРТАСЦІ спектакля трэба аднесці яго публіцыстычны «нерв» — размовы пра месца мастацтва ў вялікіх і малых падзеях часу, пра адказы на пісменніка і апцёра перад людзьмі, пра аваўязак мастака кілакаць нас да перадавых гуманістичных ідэалаў арганічнай ўпіледнені ў тканину дуэта Шоу — Кэмпбел. Знойдзена па-мастаку цэльная інтанацыя тэатральнага увасаблення таго, што засталося для нашчадкаў у эпістальных дакументах, у гутары двух сэрцаў... Таму «Мілы падманшын» хвалюе залу, і мы радуемся не такому і частому на спектаклях гэтага пла-на кантакту паміж сцэнай і залай.

Тамара ЦУЛУКІДЗЕ,
заслужаная артыстка Грузійскай
ССР.

НОВЫЯ НАЗВЫ НА АФИШАХ

Рэспубліканскі тэатр юнага гледача імя 50-гадзія камсамола Беларусі паназаў прэм'еру спектакля «Гаўрошы Брэсцкай крэпасці». Драматычнае апавяданне пра незабытны дні і ночы абароны цытадэлі над Бугам на пісці былы ўдзельнік падзеі Але́с Махнach. П'еса паставлена рэжысёрам Р. Баравіком у дэкарацыях, зробленых па эскізах мастака Ю. Тура, з музыкой заслужанага дзеяча мастацтваў БССР Г. Вагнера. Ваенным кансультантам быў палкоўнік І. Рыбалоў.

На здымку — сцэна са спектакля. У ролі лейтэнанта Кінаватава артыст Я. Грунін, старшага лейтэнанта Патаповіча — К. Сянікевіч.

Фота А. КАЛЯДЫ.

ГАРАЧАЯ, АДКАЗНАЯ ПАРА

Рассказвае намеснік дырэктора
Магілёўскага абласнога
драматычнага тэатра
М. ЯРМОЛЕНКА

— Першыя новыя спектаклі сезона — «Чэрвень, пачатак лета» па п'есе Ю. Эдліса падрыхтавалі яшчэ ў маі. Але гледачу не паказвалі. Хацелася яшчэ лепш выверыцы, удакладніць творчую задуму і яе вырашэнне. Час у гэтых адносінах — добры дарадчык...

І вось адкрылася заслона новага сезона. Глядзельная зала тэатра перапоўнена. Настрой у зале і на сцэне радасны, узнеслы. Прыемна, што спектаклі «Чэрвень, пачатак лета», паставлены заслужанымі артыстамі рэспублікі А. Раеўскім у мастакім афармленні В. Гароднікава, магіляўчане прынялі прыхільна.

А цяпер у нас па-сапрайднаму гарачая, адказная пара. Рыхтум наш галоўны спектакль сезона, які прысягае 50-гадзю тварэння ССР — «Тапслька мяя ў чырвонай хусцінцы» Чынгіза Айтматава. Ставіць яго галоўны рэжысёр тэатра Ул. Каракеўч, мастак М. Волакаў.

Не забыў і юных гледачоў. Для іх у снежні пакажам казку «Два клёны» Я. Шварца.

У дні святкавання 50-гадзя ССР наладзім творчую справадачу калектыву перад гледачом — пакажам лепшыя спектаклі рэпертуару.

САБРАЛІСЯ ДРАМАТИЧНІ

У Рызе працуе творчы семінар драматураў Літвы, Латвіі, Эстоніі і Беларусі. Ад нашай рэспублікі ў ім прымаюць удзел А. Дзялендзін, П. Харноў, Я. Шабан, А. Петрашкевіч. Арганізаваны Саюзам пісменнікаў ССР і Міністэрствам культуры ССР, семінар працягненца да 28 настрычніка.

КРУКОУСКІ Мікалай Григорьевіч

Парадайсіў. Нарадайсіў ў 1923 годзе ў Віцебскай вобласці. Краснасельскі пісменнік, вучыліцца скончыў у 1962 годзе. Аўтар пано «На абарону Каstryчніка», дыпліма «Праца і адпачынак», дактарскіх дисертаций «Сонца і птушні», «Беларусь».

ГРУБІНА, Анна Сямёновна. Народзілася ў 1929 годзе ў Пскоўскай вобласці. У 1951 годзе скончыла 1-е Ленінградскае мастацкае вучыліцца. Аўтар афармлений ілюстрацій «Праалес», «А. Лойді «Карагод даўносных прыгод», І. Муравейнік «Мы таксама падрастваем», серыі малюнкаў для часопіса «Вясёлка».

ЗУБАРАУ, Уладзімір Пятровіч. Нарадайсіў ў 1937 годзе ў Калужскай вобласці. Краснасельскі пісменнік, вучыліцца скончыў у 1962 годзе. Аўтар пано «На абарону Каstryчніка», дыпліма «Праца і адпачынак», дактарскіх дисертаций «Сонца і птушні», «Беларусь».

XАЦЕЛА напісцы матэрыял пра адзін дзень тэлестуды. У 9 гадзін, як усе, хто там працуе, я пераступіла парог студы і «птанула», як мне здалося, у нейкім імклівым віру. Усё змяшалася. Нібы чайонок вялікай ткацкай машины, захадзіў ліфт. Вузкая лесвіца, па якой людзі спяшаюцца ўверх і ўніз, ледзь забяспечвала рух. Запаўняліся кабінеты, залы, апарнты, мантажныя...

Пачынаўся той самы дзень, які па задуме павінен быў легчы ў аснову рэпартажу. Але я і апамятаца не паспела, як дзень, поўны хваляванняў, спрэчак, спадаў, уздымаў, скончыўся. Я паспела пабываць толькі ў дзвюх рэдакцыях — музичнай і дзіцячай. Прыйшлося прыйсці яшчэ і яшчэ. І так—цэлы тыдзень.

Вечары дружбы, прысвечаныя 50-гадзю ўтварэння Савецкага Саюза, 14 вечароў, 14 расказаў пра братнія распублікі...

Эта самы буйны і значны цыкл перадач, які падрыхтавала ў апошні час галоўная рэдакцыя пропаганды. Тэлегледачы ўбачылі на сваіх экранах гасцей з саюзных рэспублік, пачулы іх расказы аб нашай шматнаціянальнай Радзіме, аб поспехах сваіх землякоў у камуністычным будаўніцтве, аб значных дасягненнях у науцы, культуры, мастацтве. Госці вялі гарворку аб самым дарагім, самым галоўным багацці кожнай распублікі — аб юльях-творцах. З візітам у адказ беларусы пабывалі ў восьмі распубліках. Іх перадачы выклікалі асаблівую цікавасць, бо амаль усюды жывуць людзі, якія ваявалі на нашай зямлі супраць фашистаў. А дружба, народжаная ў баях, —асобная дружба.

У час знаходжання ў Кіргізіі работнік Беларускага тэлебачання там быў паказаны тэлевізійны фільм «Выпрабаванне» — пра тое, як у адзін з рабнай пасля землетрасення прыхадзілі студэнты розных націянальнасцей. Яны ўзнілі рабн з руін. Беларускія хлопцы, у прыватнасці, пабудавалі дом чабану Апіле Джамамбаеву.

Перадача прыйшла — перадача нараджаеца. Такі закон тэлебачання. Тоё, што ўчора было ў задуме, сёння ўжо на паперы, а заўтра — на экране.

У планах галоўной рэдакцыі пропаганды — цыкл перадач пад рубрыкай «Тэлевізійны прэс-цэнтр». Першая — «Тавары шырокага ўжытку — народу». Яе будзе весці намеснік старшыні Савета Міністраў БССР С. Кішкін.

Гэтая перадачы цікавыя тым, што ў іх змогучы прыніць непасрэдны ўдзел тэлегледачы, якія загадзя будзе апавешчаны аб іх і змогучь зварнуцца ў тэлестуды з пытаннемі.

Гэта задумы.

А на паперы — чарговы рэпартаж «Вуліцы і плошчы расказваюцца». На гэты раз мы даведаўся пра падпольны шпітал, які быў створаны амаль трыццаць гадоў назад у вёсцы Данілавічы Дзяржынскага раёна — на акупіраванай гітлераўцамі беларускай зямлі. Загадыца навучальнай часткі мясцовай школы Марыя Андрэеўна Глуніна і дзве пятнаццацігадовыя Вольгі — Козел і Шыбко — выратавалі 72 параненых.

Аўтар і вядучая Нэлі Касцянава расказае, што адна з галоўных ду-

Каманда мінскіх школьнікаў у час перадачы «Спартландыя».

ДЗЕНЬ ДАЎЖЫНЁЮ Ў ТЫДЗЕНЬ

РЭПАРТАЖ СА СТУДЫИ ТЭЛЕБАЧАННЯ

мак гэтай перадачы — паказаць мужнасць і гералізм, прайяўлены ў неверагоднах складаных сітуацыях вайны і ту ю вялікую дабрату, якая была, ёсьць і павінна выхоўвацца ў людзяx.

Калі б мы ні павярнулі пераключальнік тэлевізара — экран жыве. Фільмы, спектаклі, дзённікі, рэпартажы... Іх глядзяць, абліяркоўваюць, пра іх спрачаюцца. Пра іх пішуць на студыю. Толькі адна антырэлігійная перадача «Прамень» выклікала больш за дзвесце пісем.

Адна з найбольш папулярных музичных перадач — «Чайнворт». У цікавай, змаймальнай форме яна папулярызуе музыку розных народаў. Аўтары А. Зарубанай і Б. Берцінг шмат гадоў працуяць разам. Перадачы, створаныя імі, вылучаюцца высокай культурай і прафесіяналізмам. Яны заўсёды выклікаюць вялікую цікавасць у тэлегледачоў.

«Вялікае дзякую арганізатарам музычнага «Чайнворт», — піша віцяблянін Алісіевіч. — З перадача я даведаўся шмат новага пра музычнае жыццё Казахстана, Украіны, Прыбалтыкі... Каб адказаць на пытанні «Чайнворт», даводзіцца пагартаць энцыклапедію, пакорпаць ў даведніках. Яшчэ раз дзякую!»

7400 пісем прыйшло ў музичную рэдакцыю пасля «Чайнворт». І не проста пісем. Перадача прымусіла гледачоў узяцца за пэндзаль, аловак, стварыць малюнкі, карціны, мадэлі... У кастрывчніку на выстоеўцы ў Доме мастацтваў можна будзе пазнаёміцца з гэтым своеасаблівым водгукамі гледачоў.

У гэты дзень у эфір выходзіла чарговая «Старонка гісторыі беларускай музыкі». Роўна 45 гадоў назад упершыню была выканана «Калыханка» М. Чуркіна. У 1937 годзе ў рэспублі-

цы адкрылася філармонія. А зусім нядына прагучала музыка кампозітара Я. Глебава да кінафільма «Саша-Сашачка». Пра ўсё гэта расказано ў перадачы, якая па традыцыі закончылася прэм'ерай песні. Салістка аркестра тэлебачання і радыё Т. Раеўская выканала песню «Зямля мая зялёная» Л. Сміякоўскага.

Адна перадача Але колькі працы ўкладзена ў яе! Над ёй працаўвалі музыкаўніцы, рэжысёры, рэдактары, акцёры, музиканты.

— Скажыце, калі ласка, — запытала я ў рэдактара Наталлі Зенчанкай, — як складаеца ваш дзень?

— О! Гэта бібліятэка, фанатэка, «трактыкі», сустэрні, тысячи тэлефонных званкоў, нечаканых пытанняў, на якія ты авалязаны адказаць.

Перадача, якая сёня выходзіць у эфір, — гэта пройдзены этап. Ей ужо аддадзены вопыт, веды, сэрца, нервы.

Некалькі разоў спрабавала пагаварыць з работнікамі маладзёжнай рэдакцыі, але там — нікога. Я пайшла «на песню» і не памылілася. Маладзёжная рэдакцыя была на «тракце». Тут я засталася галоўнага рэдактара А. Хадарына, рэдактара Л. Сярдзюк, рэжысёра А. Цюционніка. Рыхтавалася да выходу ў эфір перадача «Да пачэзня, траці семестр!» У ёй удзельнічалі студэнты вышэйшых навучальных установ Мінска, якія ў час летніх канікул працаўвалі ў будаўнічых атрадах у розных куткай нашай краіны і за яе межамі.

Рэпетыцыя «не ішла». Вось бывае так: «не ідзен» — і ўсё тут. Студэнты, якія цудоўна папрацаўвалі на будаўніцтве, біятычылісці пры святле яркіх пражэктараў, блытана намагаліся расказаць аб сваіх уражаннях.

І ўсё ж такі ўрэшце прыйшла расканацца, знайшліся патрэбныя слова, і перадача атрымалася.

Многія пісъмы, што прыходзяць у маладзёжную рэдакцыю, прысвечаны «Ветру вандраванні». У эфір «выдадзена» ўжо калі 70 выпускак. Гэта перадача для тых, хто любіць паходныя каstry і турысцкую песню. Нязменны рэдактар гэтай перадачы А. Чуланаў. Ён сам непасрэдны ўдзельнік паходаў па Карэлі, Каўказу, Сібіры, Сярэдній Азіі. Ён прывозіць адтуль не толькі сюжэты і факты, але і ту ю ўлюбенасць у вандраванні, якой потым заражае сваіх слухачоў.

У гэтай рэдакцыі такі ж клопаты, складанасці, як і ва ўсіх, плюс яшчэ маладзёжныя, павышанай цяжкасці. Тому працаўцаў і не праста, і цікава.

«З задавальненнем глядзела перадачу «Спартландыя». Яна цікавая не толькі дзяцям, а і дарослым».

«Спрыт, вынаходлівасць, імкненне да перамогі, дасціпнасць — вось тия якасці, якія перадача «Спартландыя» выпрацоўвае ў дзяцей...»

Ці гэта не найвышэйшая пахала, калі дзіцячу перадачу з цікавасцю глядзяць і дарослыя! Гульня «Спартландыя» праводзіцца тэлебачаннем сумесна з Міністэрствам асветы БССР,

ЦК ЛКСМБ, Камітэтам па фізічнай культуры і спорту.

Каманда школьнікаў 109-й мінскай школы пабывала ў Волгаградзе, а волгаградскія школьнікі прыязджалі ў Мінск. Вільнюскія дзяўчынкі і хлопчыкі сустракаліся з гродзенскімі. Запланаваны сустэрні са школьнікамі Кіева, Кішынёва, Тблісі. Пасля такіх перадач завязаеца дружба паміж дзецьмі розных распублік. Яны пераісваюцца адзін з адным, абліяркоўваюцца, волытамі работы ў піянерскіх атрадах, школьнімі навінамі.

«Спартландыя, Спартландыя, вясёлая краіна», — спяваета ў гімне, які напісаны спецыяльна для гэтай перадачы паэтам А. Вольскім і кампозітрам С. Картэсам.

Спадабалася падлеткам перадача пра дужых і мужчынскіх людзей — байцю Ленінскай гвардыі. Яны даведаліся шмат новага, цікавага пра жыццё іх спісінні. Перадачы для дзяцей павінны быць глыбокімі і ў той жа час даступнымі, змаймальнімі, вострымі па форме, разнастайнымі, нечаканымі. Канечні, такімі павінны быць і ўсё перадачы, але згадаеца, дагадзіцца дзецям значна больш складана, чым дарослым.

Гэтая перадачы падрыхтаваны рэдакцыяй для дзяцей і юнацтва. Трэба сказаць, што працуюць тут людзі, якія добра ведаюць дзяцей, іх пісіалогію, іх імкненні. Перадачы для дзяцей павінны быць глыбокімі і ў той жа час даступнымі, змаймальнімі, вострымі па форме, разнастайнымі, нечаканымі. Канечні, такімі павінны быць і ўсё перадачы, але згадаеца, дагадзіцца дзецям значна больш складана, чым дарослым.

Прывіце добры густ, навучыць адразнівакі сапраўднае мастацтва ад халтуры таксама уваходзіць у авансіз.

Каманда перадач для дзяцей і юнацтва, — сказаць, што працуюць тут людзі, якія добра ведаюць дзяцей, іх пісіалогію, іх імкненні. Перадачы для дзяцей павінны быць глыбокімі і ў той жа час даступнымі, змаймальнімі, вострымі па форме, разнастайнымі, нечаканымі. Канечні, такімі павінны быць і ўсё перадачы, але згадаеца, дагадзіцца дзецям значна больш складана, чым дарослым.

У аддзеле перадач для дашкольнікаў і малодшых школьнікаў да 50-годдя ўтварэння СССР рыхтуюцца інсцэніраваныя казкі розных народаў, што жывуць у нашай краіне. Кожная пашырыць уяўленне дзяцей пра братнія распублікі. А як важна прывіце дзецям любоў да роднай прыроды, навучыць іх разумець, што наявік і прырода — адно цэлае, непадзельнае. А вось нарадзілася перадача «Поры года». Яе вядзе навуковы супрацоўнік Батанічнага саду В. Бібікова. У розныя поры года прыходзяць у сад дзеці і вучасца прыкметы таго, якія змены, якія адбываюцца ў прыродзе. А ў гэты час сотні маленьких тэлегледачоў «спраўжняюцца».

«Дзесяць мінут па СССР», «Зорачка», «Мужчынскі размовай», «Пагараем кніжку новую...» Розныя перадачы сыходзяць з «кнівеера» дзіцячай рэдакцыі, каб потым выйсці на блакітны экран, дапамагчы юным гледачам зразумець, убачыць, палюбіць тое, што ўчора было недаступным, складаным.

Мой блакнот «пухне» ад новых і новых запісаў. У кожнай рэдакцыі свае радасці і засмучэнні, турботы і трывогі, але гэта ўнутраная справа, якія тут працуе. А на экран кожны дзень павінны выходзіць новыя цікавыя работы з маркай Беларускага тэлебачання. Мільённая аўдыторыя чакае іх.

Тэрыторыя студыі расце. Пабудавана ўжо асобнае, утульнае, з сучасным абліяркоўваннем памяшканне для «Тэлефільма». Спецыяльнае памяшканне выдзелена для літаратурно-драматичнай рэдакцыі. Тут нямала цікавага, але думаеца, што пра работу гэтых калектываў — асобная размова.

I. ПІСЬМЕННАЯ.

Фальклорны ансамбль вёскі Глінічча Гомельскага раёна Гомельской вобласці — удзельнік Усесоюзнага фестывалю народнай творчасці, які транспіраваўся на тэлебачанні.

КАЛІ СТАЛЬІ пісменнік звята із Ганькі ў сваёй творчасці да ўласна маленства ці юнацтва, гэта можна вытлумачыць не толькі звычайнім для кожнага аўтара жаданнем паведаміць маладым сучаснікам тое, чаго яны не ведаюць, не перажылі, але і ўміннем разабрацца ў вытонах свайго творчага «я», высветліць яго карані, прасачыць сталенне індывідуальнасці. Жанр аўтабіографічнай аповесці трывала ўсталяваўся і ў беларускай літаратуры.

Алена Васілевіч, вядомая беларуская пісьменніца, зварнулася ў апошніх аповесцях да пачатку жыцця свайго па-

настайнікі, і кнігі, якія сталі для Ганькі лепшымі сябрамі. Погляд Васілевіч на Ганьку ў нечым замілаваны, у нечым трохі іранічны, у нечым засмучоны, але без сэнтыментальнасці.

У аповесці «Доля знойдзе цябе» многа драматычных момантаў. Разам са смерцю маці скончылася бесклапотнае, шчасліве маленства. Жыццё дзяўчынкі стала цяжкім, нятульным. І, здавала ся, скончылася ідзіня.

Ганька яшчэ гуляе ў дзічыні гульні, але ужо многа і прапае. Усё шырэйшымі роўніцамі сувязі Ганькі са светам. Тут і школа, і новыя сябры, і ўзаємаадносіны са сва-

падрукую ў альманаху верш пра наш пакой... Кому не хоцца славы і бясмерці! А я, дурная, замест таго, каб узводзець помнікі, замуроўваю сябруўствам.

На жаль, многіл цікавыя рэсы ганьчынага ікроўнага характару як бы згладживаюцца ў апошній аповесці, хоць такі важны падзея ў яе жыцці, як вучоба ў Слуцкім педінстытуце, першае хаканне, паездка ў Москву, Ленінград, маглі бы быць удзяльным матэрыялам для далейшага раскрыцця характару герайні. Увогуле, апошняя аповесць Васілевіч нагадвае мемуары, праўда, аздобленыя добрым, светлым гумарам, у той час, калі папярэднія часткі тэтраглогі можна было б называць дакументальна-лірычнымі аповесцямі.

Нагледзілы на некаторую рацыяналістычнасць апошній часткі, тэтраглогі «Пачакай, затрымайся...» уяўляеца цэласным твором. Перш за ўсё прываблівае шыграць, натуральнасць спавядальнай інтанцыі аўтара, умение паглядзець на свет вачамі дзіцяці, умение передаць наўнасць і адначасова дзіцячую мудрасць, даверлівасць да людзей і радасць жыцця.

Цэласнасць твору надае 1 вобраз эпохи. У аповесцях, асабліва ў першых трох, выразна высвечваеца каларыт, дэталі жыцця нашай краіны 20—30 гадоў. Цікава, што раздэлы, у якіх расказваецца пра значныя сацыяльныя падзеі тых часоў, сумяшчаюцца ў сабе як два стылья пласты: рэчаіснасць у Ганьчынным уяўленні і адначасова аб'ектыўны аўтарскі позір. Так, у канцы апісання вясковага сходу робіцца як бы падагульненне: «Была ўжо агульная зямля, і коні былі агульныя, і на сенны фонду, засыпаны адразу пры арганізацыі калгаса, таксама быў агульны. Душа толькі ўсё як быццам на спрадвечнай звычы, заставалася аднаасобнай». Драматызм масавым сцэнам надае вобраз Сцёпхі — яго, як ужо адзначалася нашай крытыкай, можна лічыць безумоўнай удачай пісменніці.

Цікава прасачыць кампаўнію аповесці. Як і «Новая зямля», яны будуюцца ў пейкай ступені па каландарным прынцыпе, ва ўсяком разе даволі паслядоўна прасочваеца жыццё герайні на фоне змен у прыродзе і ў ходзе сілансіх работ. У якіх і Ганька прыме ўдзел. Для стылю Васілевіч характерна канкрэтнасць, што таксама ў агульным ключу коласаўскай літаратурнай традыцыі — канкрэтнасць у апісанні быту, людзей, іх адносін паміж сабой.

Мы пакінулі Ганьку па парозе будучыні, за месяц да пачатку вайны. Далей будуть і радасці, і трывогі, і надзеі... И мы ўдзячны пісменніцы за той прывабны, пастычны край дзяцінства, што ўвайшоў разам з кнігай у наша жыццё.

Таццяна ШАМЯКІНА.

Безумоўна, шасцігадовы і шасцінадццігадовы чалавек успрымаюць жыццё па-рознаому. Імкненіем глыбай заглядзіцца ў Ганьчыну душу, душу дарослай дзяўчыны, і было, відаць, выкліканы рашэнне пісменніцы весці апавяданне ў апошній аповесці ад першай асобы.

Ганьчын харктор складваўся із першымі аповесцямі, чахаеш новых сустрэч — з харкторамі цікавым, глыбокім, супэречлівым. Ганька адначасова сарамлівая і энергічная, уражлівая і трошкі гультайватая («Каб менш уроўні было вучыць ды каб больш выхадных дзён было — тады б Ганька, напэўна, была б самай лепшай вучаніцай»), добрая і сціплая («Дзяўчата загрызаюць мяне, чаму я не

А. Васілевіч. «Пачакай, затрымайся...», «Мастацкая літаратура», 1972.

Зямля родзіць баґата

Карэнінм чынам змяніліся сацыяльныя ўмовы жыцця і працы селяніна пры Савецкай уладзе. У вёсцы ўсталяваўся калектыўны лад. І вось на маладзенчанскай зямлі, якая спрадвеку славілася свай неўрадлівасцю, у 1971 г. атрымана ў сярэднім з гектара звыш 35 цэнтнераў збожжа (і гэта не самы высокі ўраджай у раёне). Да саганення вялікое!

Вядома, шлях да яго быў нялёгкі, усё гэта само сабой не прыйшло. І асабліва вялікая заслуга ў гэтым і ў других дасягненнях належыць старшыні калгаса імя Дзяржынскага Рыгору Пачуйку. Тому натуральна, што аўтар ўдзяліў яму належную ўвагу, раскрыўши харкторныя для яго рэсы кіраўніка-камуніста.

Жыццёві шлях Рыгора Пачуйкі баґаты і навучальны. Гэты чалавек належыць да таго пакалення, якое, толькі уступіўши ў працоўнае жыццё, павінна было ўзваліць на свае юнацтва плечы непамерны цяжар Вялікай Айчыннай вайны, зведаць у найбольшай меры горыч первых яе няудач і здабыць найвялікшую ў гісторыі перамогу. У першыя паслявесьнікі гады Рыгор Пачуйка ўсе сілы аддае ўзнаймленню разбуранага жыцця. У 1950 г. яму прапанавалі ўзначаліць калгас. Чалавек выключна сур'ёзны адносін да жыцця, ён не адразу прыняў гэту пропанову, доўга раздумаваў, бо ведаў, што пасада старшыні можа самая цяжкая». Але згадзіўшыся, ён цёрда рашиў зрабіць тaki калгас, «каб людзям добра жылося, каб моі калі сказалі мне дзякую».

Нялётка было ісці да гэтай мэты. Як усе тагачасныя калгасы ў Заходній Беларусі, і калгас вёскі Хожава, дзе Рыгор Пачуйку бравілі за старшыню, быў малады і арганізацыйна слабы. Траба было пе-раадольваць жорсткае супраціўленне класавых ворагаў, цёмную ўладу прыватноласіцкага інстынкту над адсталай часткай насельніцтва. Былі мантанты (на жаль, аўтар сказаў пра іх мімаходзь), калі маладыі старшыня траціў веру ў свае сілы, думаў, што не зможа адолець схільнасці людзей да старога. Але верх браў па-чытцікі аднакасці камуніста перад партыйяй, перад народам, і ён яшчэ з большай энергіяй браўся за працу. І дзвінніцай напружаная дзяянасць на пасадзе старшыні ў адным калгасе дала вялікі плён.

Пісменнік, паказваючы неспакойную, поўную шматлікіх клюпатаў, працу свайго героя, ракірае «сакрэты» яго поспехаў, яго аўтарытэту сярод людзей, якімі ён кіруе. Гэта і непахісная вера ў прафіту той спрэчкі, якую робіш, і цвёрдая апора на актыўныя на-дзейныя умельныя памочнікі, і цяяроцы рэалістычны падыход да спрэчкі, і прынцыпавасць як у вялікім, так і ў малым, і чалавечкі такт, без якога нельга наладзіць добрыя адносіні з людзьмі, а тым больш кіраўніцтва.

Нарыс У. Дамашэвіча «Каб раздзіла зямлю» — гэта жывы кавалак нашай рэчаіснасці. Ён дадае нам яскравае ўяўленне пра сённяшнюю калгасную вёску, пра дасягненіі, якія яна мае, і пра тყыя праблемы, якія ёй траба вырашыць.

Мікола ЕРМАЛОВІЧ.

Выдавецтва «МАСТАЦКАЯ ЛІТАРАТУРА»

М. Арошка. Кнігі бібліятэкі. Вершы. Мастак В. Маслерав. 1972 г. 136 стар. Тыраж 4 000 экз. Цана 41 кап.

М. Еадарына. За круглым ваконцам. Аповесць. Мастак У. Пашчаслаў. На рускай мове. 1972 г. 80 стар. Тыраж 100 000 экз. Цана 12 кап.

М. Гамоліна. Дзяўчына ўшла на ваніне. Аповесць-хроніка. Мастак А. Архіпов. На рускай мове. 1972 г. 272 стар. Тыраж 30 000 экз. Цана 57 кап.

А. Кум. Асенині халады. Аповесць. Мастак У. Пашчаслаў. 1972 г. 144 стар. Тыраж 5 000 экз. Цана 17 кап.

В. Зуб. П'есы для школьнай сцэны. Мастак В. Кандар. 1972 г. 216 стар. Тыраж 14 000 экз. Цана 43 кап.

Янук Колас. Збор твораў у чатырохнаццаці тамах. Том 2. Вер-

ны 1917—1956. Афармленне Л. Прагіна. 1972 г. 568 стар. Тыраж 18 000 экз. Цана 87 кап.

П. Місько. Навасёлы. Аповесць. Мастак Н. П. Драчовы. 1972 г. 208 стар. Тыраж 14 000 экз. Цана 64 кап.

А. Рыбак. Дарогі бывалыя розныя. Аповесць. Гумар. Мастак В. Маслерав. 1972 г. 136 стар. Тыраж 5 000 экз. Цана 87 кап.

Выдавецтва «НАВУКА і ТЭХНІКА»

Ю. Чурко. Беларускі народны танец. Гісторыка-тэатральны нарыс. Мастак А. Чурко. На рускай мове. 1972 г. 196 стар. Тыраж 2 300 экз. Цана 87 кап.

добра. Эканомім цэлую гадзіну. Падлінцы, колькі можна зрабіць за гадзіну?

Я слухаю Міхайлавіча і думаю пра тое, што вось гэтае ўменне ўваходзіць у сутнасць кожнай звязы, уменне ўсе разлічыць, ўсё ўзважыць і складае, мабыць, талент краўніка.

НА СТАРШЫНЕУСКІМ газіку мы калясім па калгасных паліях. Вядзе машыну Міхайлавіч упэўнена, лёгка, як бывалы шафёр. Вось палетак, дзе жанчыны паднімаюць са сцелішчай лён. Старшыня тлумачыць, што звязчайна гэту работу ў іх выконвае спецыяльная машына, але сёлета вельмі суха, лён вылежваеца нераўнамерна і трэба глядзець, каб не трапіць у снапы нявылекалы. Міхайлавіч хутка праходзіць

Расказвалі — ён толькі што не на чуе на кукурузным палетку, усё кінуў сюды. Але лета выдалася прахалодна, і з кукурузы той атрымалася пышык. Старшыню, якога раней паднімалі ледзь не да нябес, пачалі лаяць каму не ляжота. Прауда, праз некалькі гадоў імя яго зноў успыло — ён першы ў раёне адмовіўся ад шматгадовых траў.

— Дарэчы, — пытаюся я ў Міхайлавіча, — як вы перажылі ту канюшынную эпапею?

На твары Міхайлавіча здзіўленне, відаць, ад непаслядоўнасці маіх пытанняў.

— Нам тады на правяраочага пашанцевала, — усміхаецца Касінскі. — Зрабіў выгляд, што канюшыны ў нас не зауважыў, так і ў раёне далажыў.

...Першае, пра што я падумаў на бульбінам палетку, — чаму не ўзялі

малога. Некалі на ўсей ферме было 250 свіней. А летася толькі адкармілі і прадалі дзяржаве 1.250 голоў.

Гутарым мы ў чырвоным кутку. Куток гэты — вялікі пакой, з тэлевізарам апошній маркі, трумо, мякімі крэсламі.

Потым загадчык водзіць мяне па ферме. Вось тут адкормачнікі, а гэта свінаматкі, а там маладнікі.

— Усё механизавана, — тлумачыць Прымак, — прыгатаванне і раздача кармёу, уборка памішкінані. Некалі ў нас 7 чалавек даглядалі 250 голоў, а зараз гэтыя ж людзі даглядаюць 1.850 голоў.

Адна з жанчын, што завіхаецца ля станка, паднімае голаву:

— Чалавек падумае, калі тут усё механизавана, дык свінікам застасцца толькі лынды біць.

— Каб білі лынды, дык не зараблялі бі столікі, — усміхаецца загадчык.

— А колькі зарабляюць свінікі?

— Ды больш як па дзвесце рублі ў месяц. — І ўжо калі выходзім, дадае: — Таі, што гаварыла з вами, — Ядвіга Сцяпурка, лепшая наша свінінка. Летася яна на кожную свінінку атрымала па 18 парасят.

Мы зноў на колах. Міхайлавіч задумаўся пра нешта сваё, маўчыцы. Я скоса пазірою на яго твар, які здаецца мне зараз па старэлым і стомленым.

— Вы быт ўжо ў адпачынку?

— У адпачынку? — Касінскі усміхаецца. — Ды не, тут, у калгасе, яшчэ не быў.

— Як, зусім?

— Ага. Не выпадае. Я ж завочна вучуся ў Гораціяй сельскагаспадарчай акадэміі, сёлета, дзякую богу, начаў ўжо, дык па сесіі прыходзілася адрывацца, а на адпачынак ужо і не хадала часу.

— Можна задаць вам адно далінатае пытанне?

— Калі ласка.

— Вы лічыце сябе щаслівым?

Касінскі хвілінку маўчыць.

— Сказаць па-праўдзе, дык ніколі не думаў пра гэта. А наогул, відаць, так. Усё ѿ мене ёсьці — добрая сям'я: жонка, чацвёра дзяцей, вуйн нядайна дачку замуж аддаў. Работа па душы. Работу маю цэнтры — піядычна ўзнагародзілі ордэнам Леніна, яшчэ раней — ордэнам «Знак Пашаны». Я дэпутат Вярхоўнага Савета рэспублікі. Гэта так! аванс, што ўсім якшчым не адплаціш.

...У канторы да Касінскага прыйшлі людзі, і ён, папрасіўшы прабачэння, ідзе займацца справамі. Я ж «спатрашу» калгаснага эканаміста. Блакнот мой запаўняецца лічбамі — ураджай, даход, расход, будаўніцтва і т. д. Ага ж, я, здаецца, не скажу яшчэ, што сёлета сабралі ў «Шляху камуны» па 25 цэнтнеру зборжка, 150 цэнтнеру дае бульба. Чысты грашовы даход складзе больш як 300 тысяч рублі.

А вось надышла пара і развітацца. З Міхайлавічам выходзім на ганак. Мне чакае калгасны газік. Я еду міма поміка ахвярам вайны — трэх вялізных фігураў з каменем, рука ў руцэ, супроводзячы твары глядзяць удаляцца. За імі цекалькі вертыкальных белых пілт, з імёнаў тых, хто загінуў пад кулямі карнікаў.

Хвалючы помнік. Але самы лепшы помнік — жыццё, што раскінела на гэтай зямлі, зямлі, так багата палітай крывію юе сыноў і дачок.

На павароты ўзіраюся. Старшыня стаіць на ганку, абкружаны людзьмі, нешта ім даводзіць.

Да пабачэння, Міхайлавіч, щаслівае вам кроцьцік па дарозе, якую сабе выбралі.

ГОСЦІ МИНСКА

МЕЛОДЫІ АНДАЛУЗІІ

*9 лютага
de лютага
и ў лютага
шылдзе
шылдзе*

З вялікім поспехам выступаю ў беларускай сталіцы вядомы іспанскі спявак Рафаэль. Выхаванец вялікіх нацыянальных традыцый, ён праславіўся ў многіх краінах свету як неперадаўны дзеянец — танцор, спявак, драматычны акцёр — цудоўных твораў іспанскага фальклору. З яго ўдзелам здымаюцца кінафільмы, выпускаюцца мильённымі тыражамі пласцінкі з записамі яго выступленняў. Слухачоў вабіць чысты і гучны голос артыста.

У нашай краіне Рафаэль выступае трэці раз. Сёлетняя праграма яго гастроляў атрымала назыву «Мелодыі Андалузіі».

Андалузі... Сонца ў блакіце. Колькі агню і экспрэсіі ў яго мелодыях! Эта — споведź узрушенага вялікім пачуццём сэрца, барабана, кханенне... І калі слухаеш Рафаэля, здаецца, проміні андалузская сонца асвяляюць народжаныя народам беларускімі хабанеры і фланменка, канчы... Народны іспанскія творы, якія выконвае артыст, гучыць у дасканальных аранжыроўках нацыянальных кампазітараў Сегур'е, Дэ лос Рыос, Гарсія, Лейка і іншых. Артыст не толькі спявав і танцуе, ён жыве ў вобразе таго героя, які зараз у мелодыі і пластицы раскрывае свае пануцці.

Памайстэрску акампаніруе Рафаэлю эстрадны ансамбль з Масквы пад кірауніцтвам С. Гарбатых.

Мы папрасілі артыста сказаць некалькі слоў чытальнікам «Літаратуры і мастацтва». Ен падарыў фотаздымак з надпісем: «Чытальнікам штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» з любою — Рафаэль. 1972».

У. ЯФРЭМАУ.

МІХАЙЛАВІЧ

паміж радамі снапоў, раптам паднімае адзін.

— Эже ж, дарагі, як гэта сюды трапіла жменька нявылекалага?

Жанчыны збінтэжана цераглядаюцца.

— Відаць, не зауважылі, — гаворыць адна з іх.

— Ви не зауважылі, затое прыёмішык на заводзе ававязкова зауважыць. Возьмем выбарачна такі сноп і па ім усю партыю апэніц? Ведаеце, колькі мы грошай стравім?

Не, усё гаворыцца ціхім голасам, спакойна. Толькі па тварах кабет бачы, што ім хопіц і гэлага. Старшыня раптам звяртаецца да адной з іх з пытаннем:

— Як здароўе дачуши? Кірылаўна? Выздаравела?

— Дзякую, Міхайлавіч, ходзіць ужо...

Газік бярэ кірунак у першую брыгаду, дзе капаюць бульбу. Па бульбах бульбы калгас на адным з першых месц у раіне.

— Дзён прац дзесяць закончым, — гаворыць старшыня. І раптам выказвае зусім крамольную думку: — Гэта дрэзіна, што спяшаемся з уборкай. — Зауважыў на май твары здзіўленне, тлумачыць з прыкрасцю: — Познія гатункі бульбы, а ў нас пераважна познія, трэба ўбіраць недзе з палаўні верасня. А мы пачынаем з першага і гублем недзе трэць ураджаю, бо бульба яшчэ павінна расці. Дарагы, аб гэтым папярэджваў на адным з семінараў акадэмік Дарожкін. Але ж рабіць не так, як мы робім, не выпадае, бо з першага верасня прыяджаюць студэнты і школьнікі, і мы вымушаны прыстасоўвацца да іх. Разумееце, не яны да нас, а мы да іх. Але я калі-небудзь гэта паламаю...

— А як вы будзеце выглядаць у зводзе, усе ўбіраюць, а вы не?

— Такой бяды! — махае Міхайлавіч.

Мне вельмі падабаецца ў людзях незалежнасць, самастойнасць мыслення. Відаць, у сельскай гаспадарцы гэтая ініцыятыва асабліва неадпенданная. Колькі было іх, герояў аднадзёнак, якія выплывали з невядомасці на першыя старонкі газет толькі тому, што кідаліся на злом галавы выконваць усе рэкомендациі. Ды яшчэ з перавышэннем. Памятаю старшыню калгаса (было гэта даўнавата), які занёў пад кукурузу не 12 працэнтаў ворыўнай зямлі, як было рэкомендавана, а 25. Месяцы два хадзіў ён чырвоны ад гонару, які яго літаральна распіраў. Выступаў на нарадах, даваў інтарвю.

з сабой фотаапарат. Выдатны атрымалі ў мінулым падобны. Па полі ідзе ярка-чырвонаўскі палетак, побач з ім сінхронна рухаецца трактар з прычэпам, у якім спыллецца ядраная бульба. Дадайце да гэтага ясны сонечны дзень і купы жоўтых дрэў на краі поля. Прыгожа!

Касінскі знаёміць мяне з камбайнірам. Коратка рэкамендую:

— Гулінскі Яўген Аляксандравіч. Лепши наш механізтар. Член праўлення, узнагароджаны медалем «За працоўную доблесць».

Гулінскі глядзіць на старшыню ўмольнымі вачымі.

— Відаю, відаю, вы ў нас чалавек сціплы, — усміхаецца Касінскі.

Потым ужо, калі ад'яджаем, гаворыць:

— Цаны няма гэтаму чалавеку. На такіх, як ён, усё ў нас і трывалы.

Так, уся стаіць ў «Шляху камуны» на тэхніку. Уражвае не столікі колькасць механізмаў (іх зараз у кожным калгасе ўжымаюць), колькі прадуманы падбор іх. Настане трактарнай брыгады я ўбачыў два камбайны для ўборкі цукровых бурчоў. Без іх, сказаў старшыня, камбайн не змог бы наогул вырошчыць гэту культуру. Яна ж вельмі працаўніча. І пры якіх працэсах рабочыя рукі і распінаючыя падобныя паслугі не варта было. Побач стаялі машыны для ўборкі, рассцілу і падняцца ільну. Я называю культуру, на вырошчыць якіх ішчэ і сёни ў многіх гаспадарках шырока ўжываецца чалавек.

Поўнасцю механизавана ў калгасе вырошчыванне і ўборка бульбы, сціплы, механізованыя працэссы ўжываюцца.

...Я прашу Міхайлавіча паказаць міні калгасную свінаферму Чаму менавіта свінаферму? У Капыльскім раёне партыя я ўбачыў зямлю, дзе супрадацер «Шляху камуны» стаіць лічба 170. Столыкі цэнтнераў мяса на сто гектараў зямлі тут атрымалі дэлікатес. Гэта адзін з лепшых паказчыкаў у рэспубліцы.

Свінаферма — цалы жывёлагадоўчы гародок. Касінскі некуды адлучаецца па спраўах, і мяне чакае калгасны газік. Якія ахвяры, якія вайны — трэх вялізных фігураў з каменем, рука ў руцэ, супроводзячы твары глядзяць удаляцца. За імі цекалькі вертыкальных белых пілт, з імёнаў тых, хто загінуў пад кулямі карнікаў.

Хвалючы помнік. Але самы лепшы помнік — жыццё, што раскінела на гэтай зямлі, зямлі, так багата палітай крывію юе сыноў і дачок.

На павароты ўзіраюся. Старшыня стаіць на ганку, абкружаны людзьмі, нешта ім даводзіць.

Да пабачэння, Міхайлавіч, щаслівае вам кроцьцік па дарозе, якую сабе выбралі.

рыкай «З пазіі народаў Расійскай Федэрацыі» змешчаны

У ЦІЛЯНІМ, МІГАТЛІВИМ мрієві жінівські ранці бледий смertнік моїкі глядзелі на шыбеніцу пасярдзіне пісчанага двера, адмурванага ад свету тоўстымі сценамі. Гэта былі не-калькі афіцэрз з тых, што 20 ліпеня спрабавалі сваім неспадзянкам распачна-найным мецяжком звергнуць дыктатуру, якая даўно заказала краіну ў цяпер ужо назносныя кайданы і нарэшце ўвергла ў знішчальную вайну супроць усяго свету. Адзін змоўшык, граф фон Штауфенберг, хацеў знішчыць самага тырана, які даў жыцце ўсяму рэжыму. Замах не ўдаўся, паустанне ў стаці сарааса таксама, змоўшыкі, якіе не палеглі ў перастрэлы або не пакончылі з сабой, неўзабаве сталі перад так званым народным судом, бязлітасны і фанатычны суддзі якога прыгаварылі ўсіх да пакарання смерцю праз пашанне.

Восем афіцэр, якія пасля бясконных здзекаў і невыканых катаванняў выйшли супстрэць смерць, былі людзьмі розных рангаў і ўзросту. Самы старэйши, фельдмаршал, здабыў высокую славу за некалькі тыдні кампаніі, у якой разбіў кепска ўзброеную і аслабленую адраду французскую армію. Самы малады—лейтэнант граф Йорк фон Вартэнбург, якому было толькі за дваццаць, носьбіт славутага імя германскай мінуўшчыны, малады чалавек з каштанавымі валасамі і прыгожымі, цяпер ужо зусім пустымі ад затоечай жуды вачамі.

Йорк, які з той самай хвіліны, калі быў аблазбронены і выдаദен залобленай чорнай гвардыі дыктатара, убачыў, што аддаўся волі добра вядомай яму і, як здавалася, вартай пераадолення апатіі, праз якую ён уступіў у самае патаенне, самае інтимнае паразуменне са смерцю, ужо тыдзень, які жыў у страшна пакутлівым нецярпенні і ліхаманкавай на-дзе. Тыдзень таму ў кавалку хлеба ён знайшоў запіску, якую, глубока ўсвялявавы, чытаў і перачытава: «Вышэй галава! Мы выручили цябе! Машына Верніке напагатове». Йорку здалося, што ён пазнаў руку барона Ф. Х., старога прыяцеля яго бацькі. Астатнія дні і ночы цяклі то хутка, то марудна, за-лежна ад таго, як ён маліваў сабе карціну вызвалення. Можа, мелася на ўбазе амністія? Ніякай гіпотэзы не здавалася настолькі бязглаздай, каб яе можна было адразу адкінуць. Хаця, прынамсі, апошні сказ у запісцы даваў падставы разлічваць на запланаваны напад. У разгарацьнам уяўленні Йорка калідор ужо грымеў ад стрэлаў і тупату ног.

І вось усе яго спадзянні канчаліся тут, за пяць-дзесят кроку ад шыбеніцы, якая выслалася перад ім у палахлівым свяtle жаўтаватага туману. З той хвіліны, калі ён сунуў у засмяглы рот і праглынуў скамячаную запіску, усё яго жыццё, яшчэ толькі дваццаціціцігадовае, працівася, нібы падагрэтае нейкім незвычайнім пітом, накнанавану лёсу. Але дарма ён у гэтую хвіліну зваў, не мог дазваца нядавнія лятаргі.

Паходжанне, выхаванне і перыпетыі вайны прызываючай кожнага з гэтых людзей да думкі пра смерць, прадвызначылі адваднікі паводзіны. То, што яны ў вільготным, нават заспільнім свяtle гэтай раніцы, якія марудзілі, жахаліся, менш за ўсё можна было аднесці на раҳунак страху перад шыбеніцай, усё-такі злавесна-жудаснай. Хутчэй за ўсё яны адначасова зразумелі, што каты намераны учыніць над імі страшную помсту. Машыны, прызнанчніе якіх яны больш угадвалі, чым ведалі напоўна, чакалі пад рыштаваннямі смерці, і калі іх снавалі, бы марыянеткі, постачі, мізэрна-нікчэмны і нязначныя для паралізаваных страхам смертнікі. У генерал-палкоўніка Х. вырываўся крык, на які канвойны, паслугач катаў, адказаў лаянкай і ўдарамі прыкладам. Афіцэр загналі на машыны, надзелі на шыно кожнаму гароту, кальцо, якое можла было сціскаць і паслабляць спецыяльным вітом. Іх смерці павінна была стаць тысячакратнай, тысячам разоў, перш чым трупы будуть ускінуты на шыбеніцу, яна павінна была адступацца, даючы глыток паветра і жыцця ў гатовы разарвавца лягкія.

Йорк адчуў, як яго ўвалхнуў ў блок, і адразу ж кальцо сцінулася на яго шыі. Вочы акруглілі і сплохана глядзелі падерх двера, на якім толькі-толькі пачаў падымацца туман. Больш выразна праступілі абрывы предметаў і ў той жа час інфернальнае свято, што сачылася на іх, здавалася, паярчла, разлілася, надаўши ўсяму нейкое новае, таемніча-суро-вае значэнне. Ен адчуваў, як неадольна адыха-дзіць кудысьці яго прытомнасць, слігаючы па ім, як вода па нагах плющада. Горла здушыў неверагодны боль, Йорк не мог дыхнуць, у вушах стаяў нямоўчы шум, як прыбой на беразе. Ен чуў свой заціснуты, защэмлены глубока ўнутры жудасны крык, які спінай цёк з разгледзенага рота па барадзе, і ён не мог бачыць сваёго твару, які цяпер ужо бы не тварам, а толькі баравой плямай, налітым крывлю языком, выпуклінімі вачымі і зусім нерухомымі губамі. Ахвяры канвульсійна тузаліся ў сваіх блоках, то тут, то там скрыпелі вінты, паслабляючы кальцо, і тады чуліся ўхліпі і хрыпі пакутніка, які звар'яцела хапаў паветра.

Йорк, як спялы, кідаўся недзе паміж перадпеклам і пеклам. З глытком паветра часам вярталася прытомнасць, страшна ясна давала адчуць слодыч не-калькіх секунд, імгненні, калі паветра свабодна ўлівалася ў легкія. Ен не зауважаў, што плакаў. Праз слёзы і пот-часам выхопліваў вачмы двера, над якім цяпер застыла ранішнія сонца. Потым пісчаная пляма, на якую ён глядзеў, расплывалася, нібы доследны аўтент пад лінзай мікраскопа, аж пакуль, як яму здавалася, ён не разгледжаў асобных плясчынок, востра і разік абазначаных, у гранях якіх вясёлкай адбівалася свято.

І кожны раз вяртаўся шум прыбою, боль у шыі, за-дыхлівы хрып спаласаваных нажамі лёгкіх, і кожны раз зноў пачыналі пабліскаваць язычкі ўсёвінішчальнага полымя. Ен не ведаў, як доўга ўсё гэта цягнулася. Можа мінулі гады з таго часу, як яго ўштурхнулі

у гэты блок. Свядомасць, блукаючы і паміраючы, прагнула толькі тых некалькіх секунд, калі паслабляўся вінт. У нейкі пэўны момант, калі кальцо зноў сцінулася, але яшчэ не зусім перацяло дыханне, яго замутненая, перарыстая памяць адзначыла перамену. Яго вочы былі заплюшчаны. Але ён ведаў, што яму далі незвычайнія многа часу для дыхання. Прайшла цэлая вечнасць, перш чым ён зразумеў, што вінт закручаны не да канца. Йорк занадта слабы, каб адкрыць вочы. Праз шум прыбою, здавалася, ён чуў новыя, ніколі раней не чутыя гукі, нейкое пляскатое водгуле і хrust, неразборлівія крыкі, слова. Ен спaloхнуў ўсёй істотай, калі нешта заскоголіла калі самага вуха. Гэта быў чалавечы голас і ўсё-такі не чалавечы, але Йорк ніяк не мог ухапіць сэнсу таго, што там нехта кричыў.

У машыне Верніке накрыў яго ногі коўдрай, і на нейкім імгненні Йорк убачыў на каленях слугу хадоднью, імнную сталь аўтамата. Яны паехалі ў цемру, Йорк не пытався, куды. Ен адчуў у сабе каліва свежых сіл, супакоіўся, нягледзячы на болю у шыі..

Спаквала насынулася ноч. Йорк патануў у лёгкай, ліхаманкавай дрымце, але ў вушах усё яшчэ гучалі пляшчотныя слозы і шум сутынкі, а перад вачымі плылі марскія абсягі, звярыныя вочы катаў і цені на пасыпаных жаўрам сцежках. Нешта яго зноў занепакоіла, свідравала, але ён не мог уразумець што, на-ват не знаходзіў слова для гэтага; прачніўся з хадоднім потам на лбе. Якраз мінулі браму і ўехалі ў двор, збоку якога высіцца фасад масіўнага будынка. З некалькіх вокон падала свято на лесвіцу танка, перад якім яны спыніліся. Йорк прачніўся зусім і ліхаманка старава ўспомніць, калі ён быў у гэтым дверы, але тут у адчыненых дзвірцах машыны пака-заўся твар бацькавага сябра, барона Ф. Неадольныя страхи і радасці напоўнілі сэрца Йорка. «Пэтэр!— ціха сказаў барон.— Калі паска, у мой дом!» Потым падаў руку і дадаў: «Тут яшчэ нехта чакае цябе»,— і ўсміхнуўся дабрадушна-хітравата Йорку які недаўмёна глядзеў на яго.

Абапіраючыся на руку барона, лейтэнант, як у сне, паднёсся па лесвіцы. Аб яго ногі цёрся сётэр, праз туман раптам напліўшы слёз убачыў свяцілік над дэвятым. У пакоі, які ён добра ведаў, яму паслаў пасцель, яго вочы ў глубока-радасным здзіўленні блукалі па карцінах на сценах, па кнігах, кабінетными рабілі, свечкамі на сталях.

Слуга і Верніке бразгалі посудам у суседнім пакоі. Барон сказаў нешта ціха і вышаў. Йорк стаяў каля акна і разглядаў у ім сваі няясны адбітак. Цеплыня маленькага, вузкага пакойчыка размарыла яго, усё цела балела і ныла, каўнер франча сціскав горла. Йорк ведаў, што ён цяпер адзін. Ен бачыў перад сабою твары сваіх спадарожнікаў, усмешлівія, заклапочаныя, застылія ў зняменні і жаху. Яны твар генерал-палкоўніка Б. усплыў перад ім, з заплюшчанымі вачымі, ваксова-жоўты, апалы на біло крэсле за пісьмовым столам, якраз у той момант, калі ў калідорах дома на Бэндлерштрасэ выбухнула запозненая граната. Йорк выразна бачыў кольцы дыму тлеючай цыгарэты, кітачку крыві, якая цякла з-пад коратка пастрыжаных валасоў генерал-палкоўніка. Нават калі яго білі па твары кулакі верных ураду салдат, ён усё яшчэ бачыў завстроні твар генерал-палкоўніка. Нават паспевшы схіпці слыхам нейкай няясныя, прыдушаныя шохады ў доме. Стоячы перад акном, якое слепа ўзіралася ўноч, Йорк разглядаў свае такія чуткія да боля скроні, плечы, якія уніформа крыва адцягвала назад. Нават не ўзнаўляючы ў памяці ўсіх падрабязнасцей падзеяў апошніх гадоў, ён адчуваў у гэтую хвіліну на сэрцы цяжар маруднага чакання, скаванасці і няпэўнасці, ведаў, што сілы яго даходзяць да апошніх крайнасці.

Йорк, думаючы пра гэта, убачыў на сабе касы пагляд нейкага француза без шапкі, невядомага ўзросту, якога з сямю іншымі правялі міма на расстрэль. Жнівеньскі дзень быў сіні. Йорк глядзеў на зубы лесу, што сінелі ўдалечыні, на запылены трывутнік, які праўбіўся праз брун скровін вуліцы, чуў крокі і ведаў, што іх вялі на лясную прагаліну. Зірнушы ў твар арыштаванага, ён згубіўся ў хадодных, светлых вачах, востры, крыва раскосы паглыблены, праніклі і ўсёведны. І ўсё гэта толькі некалькі імгненні— як магло стаць, што тыя вочы так выразна асели ў памяці Йорка? Яму раптам здалося, што з той хвіліны ён стаў прырасты, хоць глядзеў наскрэз, што быў як бы голы перад усім светам. Ен не зауважаў у сабе ніякага руху, толькі працівна нутро нейкай незвычайнай яснасць, якая і мардавала і распірала яго. Не варушасць сказаў у акуно: «Так нельга жыць!» У адказ пачуў ўздых. Ен рэзка павярнуўся і ўбачыў калі стала Ганну. Неасцярожны рух прычыніў рэзкі няясцерны бол у галаве і патыліцы. Схапіўшыся абруч за шию, ён успомніў слова барона. Ганна, якай ледзь споўнілася давацца, была нявеста Йорка, дэяўчына салодкай і кволай прыгажосці. Далёкім позіркам глядзеў на яе праз увесі пакой.

«Пэтэр!— натужліва сказала яна.

Ен павольна ступіў некалькі кроку. Уважліва прыгледзеў. Гэта была Ганна, якая мелася стаць яго жонкай. Смутна і як бы на крыду прыгадаліся пляшчотныя захады старэйшых сваякоў, якія асуджала яго выбар,— дзіўна будзе, калі ён, Йорк фон Вартэнбург, абрэ мяшчанку, няхай сабе і дачку светніка кансіторыі, але ж мяшчанку. Янаглядзела на яго, а ён усё яшчэ не вымавіў ні слова.

«Петэр!— пайтарила Ганна. На яе вочы адразу набеглі слёзы. Ен спахапіўся, што любіць яе, пацалаваў. «Усё добра!— сказаў, услухоўваючы ў свой занадта зычны голас. «Усё!— пайтариў яшчэ раз і адварыніўся. Павольна пайшоў уздоўж сцяны. — Яны якраз паспелі. І тут успомніў, што, зрешты, нічога толкам не ведаў пра сваі аднадумцаў. Дагэтуль нейкім якім сілам не прыходзіла пацікаўца іх лёсам. «А астата-нім!— спытаў ён, спыніўшыся. — Што стала з астата-нім?» Яна глядзела на яго. Мусіць не разумела.

Дэверы адчыніліся. Увайшоў барон са слугою, які падаў паднос.

«Чым магу быць карысны?»

«Што з астата-нім?— спытаў Йорк барона.

Барон, які быў намерыўся сесці, ускінуў павет. Потым адказаў, унікліва, нібы нават няшчыра. Йорку ўсё яшчэ балела шыя, цяпер вельмі востра. Атмасфера за столом, здавалася, пачынала згушчацца, злавесна. Чатыры пагрэзілі цымелі свечы. Лейтэнант лавіў слова барона і не разумеў іх, але нешта стрымлівала яго, каб не пайтариць пытанне. У яго недаўмёных вачах зноў забарышылася раптоўнае жуда, і яму здалося, што перад ім не барон, а міфічны базылік. Твары людзей насупраць замітусіліся, расплыліся. Нават прыгадаўся эпізод з «Серапіонавых братоў», дзе адзін чалавек робіцца падобным на ліса, а пасля зноў на чалавека. Йорк апёрся лбом на далоні.

Калі зноў паднёс вочы, імглісты прывід зник. Йорк пасміяўся з сябе. Мусіць, траба было арабіць скідку на эмбаранасць. Яму раптам вельмі захадзялася паветы на самоце, пагасіць свято, заснучы моцным здаровінам.

Елі моўкі. Слуга прыняў посуд і прынёс пляшку «кіршу». Ганна нерухома сядзела за шклянкай віна,

Штэфан ХЭРМЛІН

ЛЕЙТЭНАНТ ЙОРК ФОН ВАРТЕНБУРГ

7 кастрычніка нацыі сябры з Германскай Дэмакратычнай Рэспублікі адзначаюць сваё свято — 23-ю гадавіну з дні ўтварэння першай у гісторыі Германіі дзярж

ледзь прыгубіушы. Пакуль Йорк закурваў цыгарэту, барон гаварыў қароткім, катэгарычнымі фразамі пра вясеннае становішча.

«Мы началі занадта позна. Мужнасцы, якія ўзнясе нашы імёны на бронзавыя скульптуры ў гардскіх садах і запіша на старонік школьніх падручнікаў, пакідалі нас кожны раз, калі была найбліжэй патрабна. Паверце мне, Петэр, — усюды толькі прорвы і цясніны. Адзін раз я ўжо бачыў, як яны кідалі кепска ўзброены падлеткай у вогненнную пащу. Кожны дзень гіне, распадаецца горад. І кожны дзень цені двухсот заложнікаў падаюцца на белыя ў паўдэнным сонцы муры. Хто нам паверыць, што мы не хадзелі гэтага? Я шмат перадумала і прыйшоў да заключэння, якое можа, табе і людзям з твайго асяроддзя здасца даікім, непрымальнім. Мы былі туپыя і бяздышныя...»

Йорк паглядзеў на яго. Барон гаварыў напаўголаса, з дойгім паўзімі паміж сказамі. Яго правая рука мерна ўзмахвала над столом, направа — налева.

«Тупыя і бяздышныя. А можа проста баязлівыя. Сярод нас ці не занадта развязлося баязліцца з жалезнімі і рыцарскімі крыжамі на грудзях. Чаго нам не хапае — гэта здольнасці зноў паставіць пытанне».

Ганна не прамовіла ні слова, яна сядзела, панурывалася. Йорк слухаў слова свайго сябра, і яны западлі ў яго вушы, шумелі, як марская вада.

«...зноў паставіць пытанне. Але хто яго паставіць? Сярод нас ні ў каго не хопіць мужнасці. А магчымыя браку з дзялніцамі, патрабнікамі, скажам, для ўразумення духоўнай вастрыні? То, што мы называем мужнасцю, можа, усяго толькі пэўная сумя наших здабыткаў у разумовай культуры. Праўда, у нас былі Зутнер, Шэнхай, Герлах... Але я не могу проста так адварыгаць вайну...» Барон устаў. «Астатаўня, Петэр... Ты ў Парыжы, Лондане, Москве: яны маюць рабіцца сваёй вайной».

Йорк зноў амаль не слухаў. Перад яго вачыма праплывалі карціна за карцінай, як складкі заслоны, невыразныя, але чаюныя і дзвіносныя, пераліваючыя ў колерах, якія карэльскае пайночнае зянне. І музика нейкая. Адкуль гэтыя далёкія гукі трубы Уверцюра да «Леонарда». У нейкім залацістым марыні, люстры...

Йорк насцярожана маўчай. Ен прагна лаві ѹмёны людзей, што дзялітлі да слыху: цяжкае дыханне барона, крокі ў калідоры, якія глуха набліжаліся і праходзілі далей, нейкі спакойны і пусты бой гадзінніка.

«Зноў паставіць пытанне: гэта значыць — айчына, абавязак, гонар, прысяга — перажыць ўсё гэта, яшчэ раз, яшчэ раз пачаць нанава думаць. Высадзіць, нарашце, заклятыя дзвёры: боззь прадчування, неабходнасці думаць, вечныя страхи за прывілеі... Гэтымі тыднямі я чытаў Мішле. Ты ведаеш, што такое чацвёртае жніўня? Гэта пачварная, хімерная ноч, якая патэрэслі ўсё свет, ноц, якая ператварыла графай і баронаў у грамадзян-крайны, у сыноў нацыі, што пачала рабіцца першай нацыяй, таму што змагаеца за свабоду ўсіх нацый».

Барон устаў, твар яго перасмыкаўся. Збягтэжаны Йорк заўважыў гэта.

«Такою была Францыя!.. А мы? Нашы пацяробкі з СС расстрэльваюць харкаўскіх дзяцей. А тыя маюць рабіцца, паўтараю. Сесці з адзін стол з дэпутатамі рэйхстага — камуністамі... Як далёка ўсё павінна зайсці, каб наш брат мог палічыць гэта натуральным. Я чую, як яны гаварылі. Ціха, паслушай...»

Барон устаў, падышоў да радыёпрыёмніка, пашучы станцыю. Прыймікі шумеў, потым выразна праўбілі пазыўныя станцыі... Бог, які прымусіў расці жалеза... Йорк убачыў перад сабой школу. Ен не хадзеў мець рабоў. Рабы... Траба падумашы. Мы павінны прысці па калені ў крыва, перш чым пачнём думаць.

«Зноў глушаць». Апарат трашчаў і вый. Барон выключыў прымікі і адышоў назад. «Прабач, Я зусім не думаю пра цябе. Табе трэба выпастаць. Тут ты ў бяспечы пад мэім дахам, Петэр. Хто ведае, як надоўга? Скора пойдзеш далей. А пакуль спач — і ё не ду́май пра заўтра. Спакойней ночы».

Ен выйшаў, пацінушы Йорку руку. Йорк прайшоў у адведзеныя яму пакой Ганну ціха сказала: «Добрай ночы», — за ўсю трапезу яна не вымавіла ні слова. Йорк уздыхнуў, паволі раздзеўся, зачыніў на засаўку дзвёры і пагасіў свечку. У цемніце намацай нешта — успомні — пісталет, паклаў на крослы, падсунуўши яго да ложка. Седзячыя калія акна, ен глядзеў паверх старонак адкрытай кнігі, лунаючы паглядам аж да зубкоў далёкага лесу на небасхіле.

Часам з ім заставалася Ганна. Ен амаль не гаварыў з ёю, толькі падоўгу трывалі яе руку ў сваёй. Глядзець у акно ён любіў змалку, у пераменлівым дзённым святыне ў яго сэрца зноў бурна наплывалі колішнія буры і прадчуванні. Вунь цераз тяя пагоркі і праз сіняватыя лісіцы трэба было выйсці на широкую дарогу, якая звонкім ад піналінага гуду лугам вяла аж да мора. Йорк ведаў гэту дарогу лепш за ўсё, што цяпер называўся словам «сёння», больш прачула, чым невыказаную жуду, якая ў апошнія гады пасяялася ў ім самім. Калі насыту ўсё яшчэ раз дрок, у цену якога ён коліс чытаў «Мальтэ Лаўрыда Брыгэ»* пад прыветнімі крыкі чорных ад сажы ка-чагараў, якія махалі яму з паяздоў, што праляталі міма...

Карціны маладосці як бы ўсплывалі і ў яго памяці, прагулкі вярхом па шчабялістым лесе, коні, якія спа-тыкаюцца на крутых спадах дарог, беспрычынныя рыдані ў калені маці, якая ні пра што не патала, але ўсё ведала.

...На чацвёрты ці пяты дзень барон перадаў яму, што гестала сваімі вышлігамі дабравалася ўжо да сунеднія маёнтка, што трэба зброкацца на дарогу. Ен даў, што ўсё зроблене як след, каб пераправіць Йорку ў зусім бяспечнае месца. Поўны смутных прадчуванняў, Йорк спытаў, у якое месца барон намерваўся пераправіць яго. Той адказаў, што цяпер толькі адно

месца надзеінае, адзін ратунак: перайсці фронт на ўсходзе і ўцячы ў Расію, дзе ён, вырвавшыся з лап смерці, знайдзе сувязь з павстанцамі-генераламі. Сэрца Йорка забілася раздасна і крыху трывожна, калі ён спакойна дзялкава сябру. Барон запініў, што ўсё падыхтаўана як мae быць, ад'езд назначаны на другі дзень, пераход Віслы, лічы, забяспечаны. Калі праз некалькі гадзін пасля — ужо змяркалася — да яго зайдзла Ганна, ён хутка рушыў ёй насустреч, каб сказаць ёй пра ад'езд. Але яна схіліла галаву, даючы тым знаць, што ўсё ўжо ведае. Ен правёў яе да крэслы калія акна. «Думаю, гэта будзе самае лепшае для цябе», — сказала яна прости. Ен, схіліўшыся, бачыў яе юную і крыху кідкую прыгажосць. Кантраст паміж чёмнімі валасамі і сінімі, вельмі палкімі вачыма, яе амала празрыстая скура сачараўала яго яшчэ раней, яе ледзь улоўляла панурасць, якія няявіканая тута ажыўляла яго ўспаміны, абуджала балючое шкадаванне. Ен глядзеў на яе пакатыя плечы, прыгожыя шокі, бледныя скроні і адчуваў у сабе прыліў пяшчотнага замілавання.

Потым сэрца зноў упала, наліўся санлівай журбою, калі падумаў, што любіць гэтую такую далёкую, такую блізкую і цяпер ужо амаль недасягальнную істоту.

Пакуль гаварыў да яе, пакуль даказаў ёй непадыбнасць сваіх ўцекаў, адчуваў, што яна адплывае ад яго. Беззворотна адплывае, думаў ён і не ведаў, ці вымавіў гэтыя слова ўголос. Здавалася, нібы яе твар расцёкся белай пенай, размыліся рысы, і ён нават не мог іх уяўіць у памяці. «Можа, — думаў, — Ганна толькі ўласбленне жыцця, з якім я павінен развітаца назаўсёды. Выслініцца раз і другі, распłyвацца невідзімкай — толькі гэта мая будучыня: ператварацца, забывацца — і бясконцая немаррасць».

Ен не здзівіўся, калі раптам пачаў яе голас, больш гучны і рэзкі, чым раней. Праз імглу рысы яе прайсніліся, акрэсліліся. Ен нават перачакаў нейкай імгненне, пакуль да яго дайшоў санс яе спой: «Не ідзі туды, Петэр! — пачаў ён. — Я ведаю, ты ніколі не вернешся да мяне... Чаму б табе не перабраца на каторы час у О...? Там ты будзеш жыць нікім не апазнаны, і ты ведаеш, там у цябе руплівія, надзеінае сябры»...

Ен ужо знаў, што кахае яе да болю, да адчая, але павінен пакінуць і можа ўжо ніколі з ёю не пабачыцца. Яна павярнулася да яго тварам, глядзела, як дзіця, што хоча зразумець нешта цяжкае, а яго паклі, як у глыбокую шахту, кінуўшы ў вочы яе, і падаў, падаў; перад ім мільгали, нібы пласти пароды, чужыя, незнаймія твары — маладыя і вельмі маладыя, прывабныя, недаўмелыя, збягтэжаныя, дабрадушныя і небяспечныя. У яе прыгожых, слабых, адданных вачах ён бачыў сябе: як бы змушыслы да вадлікай непамыслай здрады і ў той жа час усведамляў, што ёй, як і яму, наканавана ранняя, заўчанская смерць. А калі ў зяцятай жудасці, ужо авеянымі крыламі засцерагальнага адкровення, адступіў крок назад, то зноў убачыў яе першароды, існы твар, сплоханы, умольны, і яму стала бясконца шкада яе. Ен пяшчотна апусціў яе ў крэсла, з якога яна толькі що ўстала, вярнуўся да адчыненага акна, сеў на падаконнік, ахвапіў рукамі адно калена. Гледзячы ў засты, струменны вечар, адчуваў у сабе спакой поўнага адрасэння, і яго вочы на крыху адкінутым назад твары глядзелі на далёкі лес. У пакіннелым блакіце паказаліся першыя зоркі.

На другі дзень, калі ўсе сядзелі за столом і бліскучы двор скамянеў у іскрыстым святле палудня, Йорк ад'яджаў з Верніке і давераным барона. Барон моўкі абняў яго, рука Ганны на момант холадна і суха дакранулася да яго вуснай.

Яму толькі што перадалі фальшывыя паперы. Нават знакі на униформе пераменены. Документы былі выписаны на імя нейкага обер-лейтэнанта Р. з штаба армейскага корпуса, што вяртаўся са службовай пазадкі ў Берлін на службовую кватэру недзе ў раёне Сандамежа. Другая была і машина. Яны ехалі ўзлы дзень аж да ночы, спалі ў машине, забіўшыся ў кусты, і на другі вечар былі недалёка ад Віслы. Йорк не ведаў тутэйшых месцін. З нейкай несамавітай абыякавасцю ён даверўся ў праваднікам і амаль не задаваў ніякіх пытанняў. Калі дзесяці вечара спыніліся з пагашанымі фарамі на ўзлесці, і неўзабаве да іх выйшлі двое. Абодва, унтар-афіцэр і старши фельдфебель, суха павітаўся, але стомлены Йорк нават не разабраў спой. Яны сеў ў машину, унтар-афіцэр за руль, і праехаў яшчэ некалькі кілометраў з выключанымі фарамі. Поўныя месяца толькі зрадзь праўбіўся на паверхню калыхлівага мора цяжкіх хмар. Сям-там прасвачвалі зоркі і зноў танулі ў чарноці. Міма прагрукатала некалькі танкі, за імі палівая амбулаторыя. Недзе недалёка сакаталі аўтаматы (як дразды, падумалася Йорку). Далёка наперадзе бухала руская артылерыя. Час ад часу па-над далёкімі вершлінамі дрэу, ахутаных змрокам, прабіваліся пункты трасіруючых куль.

Яны зварнулі з дарогі, падехалі па выбойствам працёлку. Адзін раз у цемніце Йорк разгледзеў ствол гарматы, пачаў у лесе працяжны крэк: «Батарэя! — і адразу ж уздыгнуў ад грому стрэлай. Пасля яны выйшли з машины, Йорк развітаўся са сваімі праваднікамі і, абмацаючы рукамі зямлю, спусціўся берагам да ракі, яго падтрымліваў унтар-афіцэр. У цемніце яны знайшлі лодку, адштурхнуліся і праз некалькі мінут пачулі, як кіль шкрабануў па пяску. Унтар-афіцэр шапніў Йорку некалькі слоў і звініліся з пагашанымі фарамі на вінце. Нібы пад лінзай, яшчэ раз, паднімалася жорстка-дзікі ландшафт гэтай руکі да яго вачей. Ен убачыў чорныя валасы, якія прасачаны хмызняком, брудныя яміны пор, шыферныя сажалкі падзялілі пазногіця, шнары і маршчыны, якія падліпнілі на падлосці, нізасці і безуцешнага жыцця.

На парозе смерці ён не адчуваў больш ні болю, ні страху. Смерць разбудзіла яго занадта позна. На блізліснай белесаватасці калі яго ногі калыхаліся цені. Ен быў апошні, каго яны павінны былі ўскінуць на шыбеніцу, як цяжкі, цёмны сцяг.

Наступныя дні быў заняты паездкамі. Йорк адчуваў сябе вольна, але быў стомлены, яго спаневала нейкай дзіўнай санлівасцю, апатыя. Падчас размоў праўпльвалі твары, але часам прачынаўся зусім і дрыжайшы ад хвялявання, нібы перад ім гатова была адкрыцца вялікая таемнасць.

Велізарная краіна праўпльвалася міма яго пыльнымі дрогкімі дарогамі. Спустошаныя каласы. У белах жоўтых палях ляскаталі жніві. Нейкія няспынныя паток танкай, гармат, пантонаў цягніўся на заход. На вясковых вуліцах стаялі дзеці і махалі рукамі. Праяджалаў праз разбуранныя гарады. І ўвесе час Йорк быў у нейкім дрымотным забыцці, пакуль аднаго дня не пачаў слова: «Масква».

Йорк убачыў вуліцы і будынкі, вядомыя яму па здымках. У яго свядомасці як бы адблісілі малюнкі: хусткі жанчын, уваход на станцыю метро, правады электрастанцыі; рубінавыя зоркі на вежах Крамля, якія ён разгледзеў, праезджаючы на машыне. Ен яшчэ ніколі не бачыў такога бурлівага горада і са злоснай усмешкай успомні паведамленні газет, якія пісалі, што варожая сталіца дашацэнту разбурана нямецкім налётам. У нейкім пакой перад ім стаяў генерал, продаў якога калісьці разбіў вялікага Фрыдрыха. Ен бачыў такія близкія яму, цяпер вядомыя мундзіры, строгія, напружаныя твары, яго прадстаўлілі нейкім мужыкінам, імёны якіх ён раней не адаўжваўся называць уголас: дзесяці парты, якія здаваліся яму сіоністамі выгнанцаў з Бяльшчыны і крамольнага зла. Глыбока расчулены, ён слухаў, як гэтыя людзі называлі рэчы сваімі імёны, якія здаваліся яму сіоністамі выгнанцаў з Бяльшчыны і крамольнаг

УСЕ ПАЧАЛОСЯ з нашага новага дома. І нават не з дома, а з нашых нозых дзвярэй. Не даверы — чумачная камага. Зачыніш іх з размаху — толькі свіснуць па-хуліганску. Але ж зачыніліся яны і самі, спаквали. Пакуль зачыніца — усе ноты, ад «до» да «сі» перабрудзець.

Любілі нашы дзвёры музыку. Ох, як любілі! А таленту — ні-ні. Мы з жонкай самі некалі забаўляліся музыкай і шэдэур ад халтуры заўсёды мокам адрозніць.

Я першы ацаніў музичныя здольнасці сваіх дзвярэй: так грунту — аж тынкоўка рухнула са сцяны.

— Звер! — сказала мне жонка. Потым ухапілася за клямку 1

, Іван КІРЭЙЧЫК

так ліснула дзвярьма, што аж у галаве зазвіела.

— Варэаўка! — сказаў я сир-дзіта жонцы.

А дзвёры тым часам выводзілі свае мелоды. Справа дайніла да таго, што мы з жонкай кожны дзень абрасталі новымі эпітэтамі.

А потым аказалася, што і зарплата ў мене маленькая, і з работы позна прыходжу, і наогул я не такі, як усе мужчыны.

Але і я не свістун, які-небудзь — пачаў дакараць жонку за муху, якая пасядзела на майінейлонавай кашулі, за кіслы і нісмачны расолынік. А ў горадзе столькі прыгожых дзяўчын — куды толькі глядзеў, як жаніці?

— Давай развядзёмся, — сказаў я жонцы.

— Нарэшце! — зласліва ўсклінула яна. — Ціпер мы з тобой чужыя людзі. Пішы заяву ў суд.

— Вось іменна! — пацвердзіў я і не заплакаў.

З таго дня мы началі адзін другога называць на «вы».

Дзвёры весіліліся. Грукині ю. — Тыг!

Зноў ліснулі, як стрэлілі, дзвёры, і я выразна сказаў:

— Вы-дра!..

Мы разваліся. Назаўсёды. Бес-паваротна.

Я зноў перабраўся на прыватную кватэрку. І калі ў майі баковачы пачынаюць вінчэць дзвёры, гаспадар Сільвестр Сазонавіч акуратна смазвае завесы вазелінчикам.

А ў нашым рэстаране «Шумі, гай», куды я хаджу цяпер ласавацца расолынікам, завялі музикантай і назвалі іх «дзіказам». Тузаюць яны смыкамі па струнах, а я ўспамінаю свае колішнія дзвёры і адсоўваю талерку — расолынік робіцца кіслы і нісмачны. А яшчэ я думаю, ці не запрасіць Сільвестра Сазонавіча з вазелінам у «Шумі, гай». Няхай кірху падмажа смыкі, каб не нагадвалі мне пра тая праклятыя дзвёры.

ВЫХОДЗЯЧЫ з кабінета, двухметровы дзяцюк так ляпніў дзвярьма, што сам сабой адчыніўся заўкомаўскі сейф.

— Бедны хлопец, — з жалем сказаў нехта.

— Каму ахвота ў пятлю лезци, — уздыхнуў другі.

— Што за размовы! — абурыўся старшыня. — Калі і наступнага пашкадуце — адправім некага з вас.

Усталявалася цішыня, і ў гэты момант у кабінет усунуўся малады токар Косця Пацэйка.

— Сядай, — лагодным голосам сказаў старшыня і нервова пастукаў пальцамі па шырокай лакіраванай спіне стала. Косця прысев і агледзеўся. У заўкоме было накурана і мнагалюдна. Усе

моўчкі, з цікаласцю разглядалі маладога чалавека.

— Табе, Пацэйка, акісан вялікі давер, — ласкава пачаў старшыня. Косця здрэнгунуўся.

— Не палохайся, — падбадзёрый старшыня,

ты ж нядайна з арміі. Мы вырашылі паслаць цябе, дружа, у космас...

— He! — усклікнуў Косця.

— Я прадаўную дысыпінну парушаю. Учора на га-

бель слёзы.

— Я прадаўную дысыпінну парушаю. Учора на га-

бель слёзы.

— Я прадаўную дысыпінну парушаю. Учора на га-

бель слёзы.

— Я прадаўную дысыпінну парушаю. Учора на га-

бель слёзы.

— Я прадаўную дысыпінну парушаю. Учора на га-

бель слёзы.

— Я прадаўную дысыпінну парушаю. Учора на га-

бель слёзы.

— Я прадаўную дысыпінну парушаю. Учора на га-

бель слёзы.

— Я прадаўную дысыпінну парушаю. Учора на га-

бель слёзы.

— Я прадаўную дысыпінну парушаю. Учора на га-

бель слёзы.

— Я прадаўную дысыпінну парушаю. Учора на га-

бель слёзы.

— Я прадаўную дысыпінну парушаю. Учора на га-

бель слёзы.

— Я прадаўную дысыпінну парушаю. Учора на га-

бель слёзы.

— Я прадаўную дысыпінну парушаю. Учора на га-

бель слёзы.

— Я прадаўную дысыпінну парушаю. Учора на га-

бель слёзы.

— Я прадаўную дысыпінну парушаю. Учора на га-

бель слёзы.

— Я прадаўную дысыпінну парушаю. Учора на га-

бель слёзы.

— Я прадаўную дысыпінну парушаю. Учора на га-

бель слёзы.

— Я прадаўную дысыпінну парушаю. Учора на га-

бель слёзы.

— Я прадаўную дысыпінну парушаю. Учора на га-

бель слёзы.

— Я прадаўную дысыпінну парушаю. Учора на га-

бель слёзы.

— Я прадаўную дысыпінну парушаю. Учора на га-

бель слёзы.

— Я прадаўную дысыпінну парушаю. Учора на га-

бель слёзы.

— Я прадаўную дысыпінну парушаю. Учора на га-

бель слёзы.

— Я прадаўную дысыпінну парушаю. Учора на га-

бель слёзы.

— Я прадаўную дысыпінну парушаю. Учора на га-

бель слёзы.

— Я прадаўную дысыпінну парушаю. Учора на га-

бель слёзы.

— Я прадаўную дысыпінну парушаю. Учора на га-

бель слёзы.

— Я прадаўную дысыпінну парушаю. Учора на га-

бель слёзы.

— Я прадаўную дысыпінну парушаю. Учора на га-

бель слёзы.

— Я прадаўную дысыпінну парушаю. Учора на га-

бель слёзы.

— Я прадаўную дысыпінну парушаю. Учора на га-

бель слёзы.

— Я прадаўную дысыпінну парушаю. Учора на га-

бель слёзы.

— Я прадаўную дысыпінну парушаю. Учора на га-

бель слёзы.

— Я прадаўную дысыпінну парушаю. Учора на га-

бель слёзы.

— Я прадаўную дысыпінну парушаю. Учора на га-

бель слёзы.

— Я прадаўную дысыпінну парушаю. Учора на га-

бель слёзы.

— Я прадаўную дысыпінну парушаю. Учора на га-

бель слёзы.

— Я прадаўную дысыпінну парушаю. Учора на га-

бель слёзы.

— Я прадаўную дысыпінну парушаю. Учора на га-

бель слёзы.

— Я прадаўную дысыпінну парушаю. Учора на га-

бель слёзы.

— Я прадаўную дысыпінну парушаю. Учора на га-

бель слёзы.

— Я прадаўную дысыпінну парушаю. Учора на га-

бель слёзы.

— Я прадаўную дысыпінну парушаю. Учора на га-

бель слёзы.

— Я прадаўную дысыпінну парушаю. Учора на га-

бель слёзы.

— Я прадаўную дысыпінну парушаю. Учора на га-

бель слёзы.

— Я прадаўную дысыпінну парушаю. Учора на га-

бель слёзы.

— Я прадаўную дысыпінну парушаю. Учора на га-

бель слёзы.

— Я прадаўную дысыпінну парушаю. Учора на га-

бель слёзы.

— Я прадаўную дысыпінну парушаю. Учора на га-

бель слёзы.

— Я прадаўную дысыпінну парушаю. Учора на га-

бель слёзы.

— Я прадаўную дысыпінну парушаю. Учора на га-

бель слёзы.